

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2015

Jan Teplý

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Jan Teplý

**Spolupráce Ruska s Evropskou unií a NATO
v letech 1991 - 2010 a budoucí perspektivě**

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Jan Teplý**
Vedoucí práce: **PhDr. Michael Romancov, Ph.D.**
Rok obhajoby: **2015**

Bibliografický záznam

TEPLÝ, Jan. *Spolupráce Ruska s Evropskou unií a NATO v letech 1991 - 2010 a budoucí perspektivě*. Praha, 2015. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá spoluprací Ruska na straně jedné a Evropskou unií a NATO na straně druhé, a to v průběhu let 1991 - 2010. Práce vychází z oficiálních právních a politických dokumentů, podrobuje je analýze a srovnává jejich znění s reálnou spoluprací aktérů, s důrazem na ruskou pozici. Přínosem této práce je analýza oficiálních dokumentů v původních jazycích, hodnocení proběhlé spolupráce a nastínění její budoucího vývoje.

Abstract

This bachelor thesis deals with the cooperation between Russia of the one part, and European Union and NATO of the other part, during the years 1991 - 2010. The thesis draws on official legal and political documents, their analysis, as well as comparison of their wording with the actual state of cooperation of the parties; the Russian position is emphasized. Analysis of official documents in original languages, evaluation of the cooperation carried out and outline for its future development constitute the contribution of this thesis.

Klíčová slova

Rusko, Evropská unie, NATO, spolupráce, vztahy

Keywords

Russia, European Union, NATO, cooperation, relations

Rozsah práce: 62 118 znaků včetně mezer

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

V Praze dne 11. května 2015

Jan Teplý

Poděkování

Děkuji Sue. Děkuji za praktické komentáře a přístup i Michaelu Romancovovi, vedoucímu práce.

Projekt bakalářské práce

Vymezení tématu

Práce se bude zabývat zahraniční politikou Ruska v období po rozpadu Sovětského svazu téměř do současnosti, tedy v období 1991 – 2010. Sledovat bude zejména zahraniční politiku vůči Evropské unii a Severoatlantické alianci, jakožto „západním“ integračním uskupením, které svou činností oslabují pozici Ruské federace na světové scéně. Ačkoliv činnost těchto organizací nemusí nutně mít za cíl různým způsobem oslabovat Ruskou federaci, z ruského pohledu k tomu přinejmenším nepřimo dochází.

Ruská společnost a v důsledku taktéž vnější ruská politika si nese stigma v podobě porážky SSSR ve studené válce. Toto stigma se v současnosti projevuje hlavně hledáním nové pozice a snad dokonce identity v mezinárodním prostředí, v němž se Rusko snaží prokazovat své velmocenské postavení, současně pomýšlí i na obnovu svého bývalého supervelmocenského postavení, jakkoliv se taková obnova již může zdát nereálná, neboť Rusko nedisponuje dostatečnými lidskými zdroji, jak v kvantitativním, tak i v kvalitativním smyslu.

Rusko během svých pokusů konsolidovat své postavení jakožto jednoho z nejvýznamnějších mezinárodních aktérů naráží právě na „západní“ integrační uskupení. Je otázkou, zdali faktory jako kulturní kořeny, geografická příslušnost či mentalita, jež má Rusko společné s Evropou mnohem více než s jakýmkoliv jiným regionem, budou v zahraniční politice Ruska zohledněny více než právě touha být světovým hráčem číslo jedna. Je otázkou, zdali Rusko začne se „západními“ integračními uskupeními kooperovat v plné míře nebo půjde svou vlastní, někdy možná kolidující cestou.

Důvody výběru tématu

Téma bylo po pečlivém zvážení vybráno na základě kombinace subjektivních i objektivních kritérií. Mezi subjektivní kritéria mohou být zařazeny všeobecný zájem či snad fascinace Ruskem, dále vášně pro ruský jazyk a záliba v mezinárodní politice a mezinárodních organizacích. Výhodou jistě bude také dvouleté působení v

projektech Asociace pro mezinárodní otázky, díky kterému mám přístup k jejímu sdílenému know-how.

Mezi objektivní kritéria patří můj budoucí záměr profesně se věnovat vztahům Evropské unie a Ruska, ať již v soukromoprávní či veřejnoprávní rovině. Dlouhodobě jsem plánoval napsat rozsáhlejší práci o vztahu zmíněných subjektů, takovou práci bych do budoucna rád rozšířil o další, složitější témata, jako je například problematika vstupu Ruska do EU či NATO.

Současný stav výzkumu a přínos práce

Existuje mnoho publikací, monografií či studií, které se věnují Rusku. Jde především o materiál zasvěcený energiím, zdrojům, bezpečnostní politice, stavu ruské společnosti, vztahům vůči jednotlivým státům či uskupením. K nalezení jsou dokonce celé sborníky, jejichž autoři analyzují každý detail ruských politik.

Unikum práce spočívá v analýze zahraniční politiky Ruska ve stanoveném období vůči EU a NATO a předpovědi, zdali budoucí ruská zahraniční politika vůči nim bude kooperační nebo nekooperační.

Konceptualizace problému:

Cíle práce

Určit, zdali zahraniční politika Ruska bude v dlouhodobém horizontu následujícím po roku 2010 integrační, kooperačně samostatná nebo zcela nezávislá.

Zamýšlené metody zpracování tématu

Práce bude postavena na dvou pilířích. Prvním pilířem je analýza zahraniční politiky Ruska vůči EU a NATO ve vymezeném období 1991 – 2010. První pilíř by měl dle předpokladů tvořit přibližně 75% rozsahu práce. Analýza bude spočívat v deskripci významných milníků vzájemných vztahů z ruského pohledu. Tento rozbor bude proveden především na základě studia původních ruskojazyčných oficiálních materiálů.

Jádrem druhého pilíře bude kvantitativně definovat rozsah možností ruské zahraniční politiky na škále a na základě předpokladů bezrozměrnosti, preferencí s jedním vrcholem a pravidla většiny a po vzoru De Mesquity [De Mesquita, 2002; str.

45-81] vyhodnotit nejpravděpodobnější zahraničněpolitickou volbu z definovaného rozsahu možností. Nutno dodat, že do rozsahu možností bude zakomponován současně jak vztah k EU, tak vztah k NATO, jelikož škála bude postupovat od nespolupráce, přes spolupráci v marginálních záležitostech, dále přes spolupráci ekonomickou, justiční po maximální spolupráci – v zahraniční a bezpečnostní politice.

Předpokládaná struktura práce

(lze očekávat, že každý bod představuje přibližně normostranu, ve výzkumné části na jeden bod připadají cca 2 normostrany)

1. Úvod

2. Analytická část

2.1 Zahraniční politika Ruska vůči EU

2.1.1 Období po rozpadu SSSR, postoj vůči Maastrichtské dohodě

2.1.2 Rozšíření 1995, zejména vztah k rozšíření o Rakousko a Finsko

2.1.3 Politika vůči měnové unii

2.1.4 Postoj vůči rozšíření v letech 2004 a 2007

2.1.5 „Protipolitika“ Východnímu sousedství

2.1.6 Rusko a Lisabon

2.1.7 Resumé společných cílů

2.2 Zahraniční politika vůči NATO

2.2.1 Období těsně po rozpadu SSSR

2.2.2 Politika Ruska vůči intervenci v Bosně a Hercegovině

2.2.3 Pakt Rusko - NATO

2.2.4 Postoj vůči rozšíření 1999

2.2.5 Ruská politika a intervence v Jugoslávii

2.2.6 Rusko a rozšíření 2004

2.2.7 Ruská politika a intervence v Afghanistanu

2.2.8 Resumé společných cílů

3. Předpověď

3.1 Určení škály možností

3.2 Stanovení preferencí relevantních aktérů

3.3 Stanovení síly relevantních aktérů

3.4 Vypočtení pravděpodobného řešení

4 Závěr

Důvody odchýlení od projektu bakalářské práce

Bakalářská práce zachovává svůj původní název a částečně i cíle, nicméně změněn byl předpokládaný obsah i metoda práce. Učinil jsem tak z několika důvodů.

Práce byla zadána již v roce 2010, v průběhu druhého ročníku mého studia. Mé studium však bylo výrazně delší, než se předpokládalo při zadávání práce; studium jsem dokonce přerušil při výjezdu do Ruska, kde jsem strávil celý rok. Původním cílem byla „předpověď“, neboli vysvětlení perspektiv, kterými by se spolupráce Ruska, Evropské unie a NATO mohla dále ubírat. Nicméně tato perspektiva měla být dána pro období následující po roce 2010. V roce 2015 je již přinejmenším zbytečné snažit se o vysvětlení takové perspektivy. Bylo by navíc nanejvýš podivné se o náčrt perspektivy spolupráce po roce 2010 snažit a nevzít přitom v úvahu události posledních let, zejména ukrajinskou krizi. Zahrnout ji do práce ale není možné kvůli názvu práce.

Tomuto věcnému posunu musela být přizpůsobena i metoda a cíl, kdy si situace vyžadovala zahrnout druhý pilíř dle projektu a zároveň změnit cíl. Nová metoda i cíle práce jsou popsány níže v práci.

Proti původnímu projektu práce lze také namítat malý důraz na spolupráci samotnou, což by mohlo při obhajobě způsobit potíže, jelikož by obsah práce nebyl zcela koherentní s jejím názvem. Nedokonalá je i původně navržená metodologie, která by vzhledem ke své původní formulaci musela doznat úprav, aby práce mohla být dokončena.

Obsah

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM.....	3
ABSTRAKT.....	3
PROHLÁŠENÍ.....	4
PODĚKOVÁNÍ.....	5
PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	6
DŮVODY ODCHÝLENÍ OD PROJEKTU BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	9
OBSAH.....	10
1. ÚVOD.....	11
2. SPOLUPRÁCE NATO A RUSKA.....	14
2.1. POČÁTKY VZTAHŮ RUSKA A SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE - NACC.....	14
2.2. PARTNERSTVÍ PRO MÍR.....	15
2.3. ZAKLÁDAJÍCÍ AKT O VZÁJEMNÝCH VZTAZÍCH.....	16
2.4. STÁLÁ SPOLEČNÁ RADA RUSKO - NATO.....	17
2.4.1. <i>Afghánistán</i>	18
2.4.2. <i>Terorismus</i>	19
2.4.3. <i>Námořní operace</i>	20
2.5. PROTIRAKETOVÁ OBRANA.....	20
2.6. VLIV ROZŠÍŘENÍ NATO.....	22
3. SPOLUPRÁCE EVROPSKÉ UNIE A RUSKA.....	25
3.1. POČÁTEK VZTAHŮ EU – RUSKO.....	25
3.2. DOHODA O PARTNERSTVÍ A SPOLUPRÁCI.....	26
3.3. STRATEGIE.....	26
3.4. SMLOUVA O SPOLUPRÁCI VE VĚDĚ A TECHNOLOGII.....	28
3.5. PETROHRAD A ŘÍM 2003.....	29
3.6. ROAD MAPS.....	30
3.6.1. <i>Společný hospodářský prostor</i>	31
3.6.2. <i>Společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti</i>	31
3.6.3. <i>Společný prostor vnější bezpečnosti</i>	32
3.6.4. <i>Společný prostor vědy, vzdělání a kultury</i>	33
3.7. VLIV ROZŠÍŘENÍ.....	33
3.8. HLEDÁNÍ NOVÉHO ZÁKLADNÍHO DOKUMENTU.....	35
3.9. PARTNERSTVÍ PRO MODERNIZACI.....	36
4. ZÁVĚR.....	38
5. SUMMARY.....	41
6. POUŽITÁ LITERATURA.....	42

1. Úvod

Dne 26. prosince 1991 se formálně rozpadl Sovětský svaz socialistických republik (SSSR). Prostřednictvím deklarace č. 141-N (Deklarace 1991) Nejvyšší sovět konstatoval konec existence Sovětského svazu jako státu i jako subjektu mezinárodního práva. Ruská státní suverenita však byla vyhlášena podstatně dříve, již 12. června 1990 (Deklarace 1990). Od této chvíle měla ruská ústava a zákony vyšší právní sílu než normativní právní akty SSSR, což znamená, že v případě rozporu mezi nimi byly použity zákony ruské, nikoliv svazové – jejich účinnost byla na území Ruské sovětské federativní socialistické republiky v případě rozporu pozastavena. Rusko se deklarací přihlásilo ke všem podstatným principům moderního právního státu a vzniká institut občanství Ruské sovětské federativní socialistické republiky (RSFSR). Pod deklarací je podepsán předseda Nejvyššího sovětu RSFSR, Boris Nikolajevič Jelcin. Pro Rusko začíná nová historická etapa.

Historie se ale píše i u ruských sousedů, Evropanů. Ani ne dva měsíce po deklaraci Nejvyššího sovětu SSSR byla představiteli dvanácti evropských zemí podepsána smlouva pod označením 92/C 191/01, známá spíše jako Smlouva o Evropské unii nebo Maastrichtská smlouva. Ačkoliv je smlouva účinná až od 1. ledna 1993, přinejmenším na papíře začíná existovat Evropská unie (EU), seskupení států *sui generis*, sloužící k „vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy (...) na základě soudržnosti a solidarity“ (Smlouva o EU 1992, preambule). Vznik EU představuje další fázi evoluce evropské integrace probíhající od konce druhé světové války, přičemž kvalitativní posun spočívá především v deklarování společných politických cílů v rámci tzv. „chrámové“ struktury tří pilířů – Evropských společenství, společné zahraniční a bezpečnostní politiky a spolupráce v oblasti soudnictví, bezpečnosti a spravedlnosti.

Na novou situaci v mezinárodních vztazích musela reagovat Severoatlantická aliance (NATO), založená za účelem „udržení Ameriky v Evropě, Ruska mimo západní Evropu a Německa při zemi“ (Nálevka 2000, s. 256). Nový strategický koncept NATO byl přijat 8. listopadu 1991, jenž deklaroval, že bylo ukončeno „politické rozdělení Evropy, které bylo zdrojem vojenské konfrontace studené války“ (Nový strategický koncept 1991, čl. 1). Ačkoliv se podle nové strategie NATO významně snížila hrozba útoku ve střední Evropě, objevila se rizika z nových směrů a nových povah. Přesto však dokument celkově vyznívá optimisticky ohledně spolupráce se Sovětským svazem a

zeměmi střední a východní Evropy, s nimiž ustavilo pevnější diplomatické styky, napomáhající lepší výměně informací a hlubšímu porozumění.

S ohledem na výše řečené, rok 1991 představoval skutečně vzrušující, chtělo by se říci až revoluční období, ačkoliv jen v tom nejpozitivnějším smyslu slova. Jak transformující se subjekty (Rusko, NATO) a nově vznikající subjekt (EU) naložily s následnými dvaceti lety? Využily plnou možnou měrou pozitivní až euforickou atmosféru změn? Jak vypadala spolupráce NATO a EU na jedné straně a s Ruskem na straně druhé?

Cílem této práce je poskytnout náhled na spolupráci Západu (představovaného Evropskou unií a Severoatlantickou aliancí) na straně jedné a Ruska na straně druhé a to v průběhu let 1991 až 2010, a na základě tohoto náhledu vysvětlit, jak je možné, že se mezi oběma stranami po téměř dvaceti letech institucionalizované spolupráce opakují momenty silného napětí ve vztazích a jakým směrem se jejich vzájemná spolupráce bude dále pravděpodobně ubírat. Práce vychází z následujících tezí: (i) strany měly upřímný zájem o spolupráci, ale (ii) k významné spolupráci i přes formální právní základy nedošlo, protože navzdory proklamacím nedokázaly překročit odkaz minulosti.

Práce je členěna do dvou hlavních částí: (i) spolupráce NATO a Ruska a (ii) spolupráce EU a Ruska. V rámci každé části je provedena analýza formálních dohod dosažených stranami, tedy jejich obsahu a důsledků z nich vyplývajících. Tato analýza je prováděna na základě studia oficiálních dokumentů. Výsledek této formální analýzy je posléze porovnán se skutečně realizovanou spoluprací a zasazen do souvisejícího politického kontextu. Vzhledem k tomu, že v rozsahu bakalářské práce nelze postihnout veškeré aspekty spolupráce, je text zaměřen na milníky, které měly význam pro její další formování. Akcentována je ruská pozice.

Mezi prameny využívané při tvorbě práce patří především plná znění oficiálních dokumentů, ať už mezinárodních smluv, zákonů či politických prohlášení. Důležitým přínosem práce je studium ruskojazyčných oficiálních dokumentů a rusky píšících autorů, jejichž práce pronikají na Západ z důvodů jazykové bariéry obtížněji, než práce psané anglicky. Práce nicméně neopomíjí ani texty západních autorů. Politologický výzkum zabývající se vztahy EU, NATO a Ruska je velice rozsáhlý, práce kromě primárních zdrojů vychází především z textů zahraničních odborníků dlouhodobě se

zabývajícími vnějšími spoluprací NATO, EU a Ruska, jako je Julianne Smith¹, Dmitri Trenin², ředitel moskevského centra Carnegie či Sergej Kulik³, ředitel pro otázky mezinárodního rozvoje moskevského Institutu současného rozvoje.

¹ Více viz na: <http://www.chathamhouse.org/about-us/directory/195129>

² Více viz na:

http://carnegieendowment.org/experts/index.cfm?fa=expert_view&expert_id=287&prog=zru

³ Více viz na: <http://www.insor-russia.ru/ru/node/1138>

2. Spolupráce NATO a Ruska

2.1. Počátky vztahů Ruska a Severoatlantické aliance - NACC

Důležitým okamžikem ve formování vzájemných vztahů bylo pozvání „vydat společnou politickou deklaraci za účelem zahájení nové éry partnerství“, obsažené v čl. 11 Římské deklarace Severoatlantické rady z roku 1991. Toto pozvání bylo adresováno evropským zemím východního bloku a Sovětského svazu. Jednání na této úrovni se mělo podle Římské deklarace opakovat každoročně a „mohlo by být nazýváno Severoatlantickou radou spolupráce“, což se nakonec stalo oficiálním názvem. Přestože byl na jednání pozván Sovětský svaz, jedná se o úplný začátek vztahů NATO – Rusko, během jednání totiž sovětský velvyslanec prohlásil, že Sovětský svaz se rozpadl a on nyní zastupuje jen Ruskou federaci (Archiv NATO, NACC, 2011). Společné prohlášení první Severoatlantické rady spolupráce bylo vydáno dne 20. prosince 1991, přičemž sovětským/ruským představitelem bylo poznamenáno, že dosažená shoda je platná pro nástupnické státy Sovětského svazu, a o něco později bylo vyžádáno, na základě instrukcí z Moskvy, aby veškeré odkazy v deklaraci na „Sovětský svaz“ byly vyřazeny z textu prohlášení (Společné prohlášení 1991).

Samotné prohlášení je relativně krátké, kromě obecných proklamací o budování opravdového partnerství a trvalého míru v Evropě se věnovalo uznání důležitosti dříve přijatých závazků vyplývajících z činnosti KBSE a mezinárodních smluv, jako je například smlouva o konvenčních ozbrojených silách, smlouva o nešíření jaderných zbraní a smlouva o omezení strategických zbraní. Krom toho ale prohlášení nastavilo i základy praktické spolupráce zúčastněných stran, a to ve formě pravidelných (každé dva měsíce) setkání na úrovni velvyslanců, dalších ad hoc setkání na ministerské úrovni (doplňkově k samotné výroční Severoatlantické radě spolupráce) a pravidelné setkávání ve specializovaných výborech (mj. politickém, ekonomickém a vojenském). Severoatlantická rada spolupráce připravila cestu k Partnerství pro mír (s členstvím v NACC bylo mj. spojeno pozvání k přistoupení k tomuto programu). V roce 1997 byla nahrazena Radou pro euroatlantické partnerství.

2.2. Partnerství pro mír

Formálně Partnerství pro mír vzniklo v lednu roku 1994 v Bruselu, kdy byl vydán rámcový dokument programu. Podle něj je Partnerství „výrazem společného přesvědčení, že stabilita a bezpečí v euro – atlantické oblasti může být zajištěna jen spoluprací a společným jednáním“ (Rámcový dokument PfP 1994, čl. 2) Dále se odkazuje na závazky plynoucí z Charty Spojených národů a Všeobecné deklarace lidských práv (zákaz užití síly vůči teritoriální celistvosti nebo politické nezávislosti jakéhokoliv státu), stejně tak i z Helsinského závěrečného aktu a následných dokumentů OBSE. Hlavními cíli jsou zjednodušeně:

- (i) transparentní plánování obrany a rozpočtu na ni,
- (ii) demokratická kontrola ozbrojených sil,
- (iii) příprava na společné mise pod hlavičkou mezinárodních organizací (OSN a OBSE),
- (iv) společná cvičení,
- (v) dlouhodobá příprava ozbrojených sil k lepší spolupráci se silami NATO.

Mimo jiné NATO v rámcovém dokumentu nabídlo účastníkům se státům umístění stálého představitele při velitelství v Bruselu nebo také konzultace, pokud by se jakýkoliv stát cítil být přímo ohrožen na své územní celistvosti, politické nezávislosti nebo bezpečnosti. Rámcový dokument ale není podstatou programu. Tou je komplex bilaterálních smluv o spolupráci mezi Aliancí a partnerskými zeměmi, které měly přijít s „prezentační dokumentací“, která by shrnovala priority dané země z hlediska spolupráce s NATO, posléze měl být podepsán individuální program partnerství. Takováto konstrukce umožňuje značnou flexibilitu programu. Očekávané přistoupení Ruska bylo však odloženo kvůli roli NATO ve válce v Jugoslávii, která byla v Rusku přijímána negativně, s ohledem na jeho vztahy se Srbskem. Stejně tak hrály roli rostoucí obavy z budoucího rozšiřování NATO. Kvůli kombinaci těchto faktorů Rusové požadovali, aby jim v Alianci přináležel velký vliv a aby byli lépe informováni o budoucích krocích Aliance. Zapojení Ruska „velký oříšek, mj. proto, že se předpokládá natolik rozsáhlý program, aby odpovídal významu této země v systému mezinárodních vztahů“ (Kříž 1998, s. 48). Pro Rusy bylo také vnitropoliticky obtížné obhájit dokument, který by stvrdil spolupráci s bývalým úhlavním nepřítelem, nakonec ale k programu přistoupili 22. června 1994; individuální program partnerství byl schválen až rok poté (Projev generálního tajemníka 1995). Podle bývalého velvyslance

Spojených států při NATO Roberta Huntera bylo předmětem dohody „dát Rusku možnost vyjádřit se ohledně akcí Aliance, nikoliv však právo veta“ (Smith 2008, s. 4). Jednalo se tedy o vylepšení konceptu „žádné veto, žádné překvapení“. Vztah obou aktérů měl být budován tak, aby „odpovídal velikosti, důležitosti a schopnostem Ruska,“ což je fráze, která se objevuje jak v závěrech z jednání Severoatlantické rady a ministra zahraničí RF Kozyreva z 22. června 1994 (Shrnutí závěrů NACC a ministra Kozyreva 1994), tak pro jistotu i v závěrečném komuniké Severoatlantické rady z 1. prosince 1994 (Závěrečné komuniké, 1994). I přes toto několikeré ujištění byl v Rusku podpis programu přijímán levicovými i nacionalistickými kruhy jako „nová hanebná kapitulace před Západem“ (Charčenko 1998, s. 3).

I přes toto napětí došlo k prvním několika úspěšným společným projektům, jako jsou společné peacekeepingové mise v Bosně a Hercegovině dle Daytonské mírové dohody a v Kosovu dle rezoluce RB OSN č. 1244 a dohody o ruské účasti. Další spolupráce s Ruskem (i v rámci Partnerství pro mír) je projednávána na půdě Stálé společné rady Rusko – NATO („PJC“). Nicméně právě s Kosovem, navzdory pozdější spolupráci, je spojena první zásadní krize vztahů NATO a Ruska v postsovětské éře. V roce 1999 došlo k zhoršení rodícího se partnerství, když NATO provedlo vojenskou intervenci bez souhlasu OSN (Rusko a Čína v Radě bezpečnosti rezoluci vetovaly). Rusko po zahájení operace odvolalo své představitele při NATO. Rusové nesouhlasili s tím, že NATO provádí operaci bez mandátu Spojených národů, obávalo se o svou vlastní národní bezpečnost a o další fungování Rady bezpečnosti (Sletmoen 2011, s. 40).

2.3. Zakládající akt o vzájemných vztazích

V roce 1997 byl podepsán Zakládající akt o vzájemných vztazích („Akt“), spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací, právně nezávazný dokument, na jehož bázi se obě strany formálně přestaly vnímat jako protivníci. Nicméně, dokument ani nestanoví „jako co se tedy oba bloky nově vnímají“ (Kulik 2010, s. 51). Kromě této politické proklamace Akt konstruuje základní principy vzájemných vztahů obou celků od podepsání dokumentu až po současnost. Mezi tyto základní principy patří:

- rozvoj stabilního rovnocenného partnerství založeného na transparentním jednání,

- uznání životně důležité role demokracie, politického pluralismu, základních lidských práv a tržní ekonomiky,
- zdržení se použití síly vůči sobě navzájem i komukoli jinému a jednání nesouladném s Chartou OSN a Helsinským závěrečným aktem,
- úcta k suverenitě a svobodě volby prostředků k zajištění vlastní bezpečnosti všech států, neměnnost hranic a právo národů na sebeurčení,
- transparentní jednání ve vztahu k vytváření obranné politiky a vojenských doktrín,
- smírné řešení sporů,
- podpora peacekeepingových operací vedených pod hlavičkou OSN nebo OBSE:

Věcný rozsah Aktu je velice široký, zahrnuje výměnu informací, kontrolu všech možných druhů zbraní, dozor nad vzdušným prostorem včetně jeho obrany, vojensko - průmyslovou spolupráci, civilní ochranu, terorismus či drogy. Akt ale neobsahuje vzájemná práva a povinnosti, není smlouvou, porušení definovaných principů nemá za následek žádný odpovědnostní vztah. Akt má samozřejmě důsledek v politické rovině, nicméně ten je i tak podle Kulika poněkud rozpačitý – podle něj má Akt příliš neurčitý předmět, cíle a principy splývají a netvoří systém; navíc by velkou část textu bylo možné řešit odkazem na to, že obě strany budou dodržovat Chartu OSN a dalších dokumentů Spojených národů a také Helsinského závěrečného aktu (Kulik 2010, s. 52). Kulik také kritizuje pojem nedělitelnosti bezpečnosti euro – atlantické oblasti, která podle Aktu zahrnuje Rusko, avšak strategická koncepce NATO z roku 1999 mluví o nedělitelnosti bezpečnosti členů NATO (Strategická koncepce 1999, čl. 2), což už Rusko nezahrnuje (Kulik 2010, s. 52).

2.4. Stálá společná rada Rusko - NATO

Stálá společná rada („Stálá rada“) vznikla prostřednictvím Zakládajícího aktu o vzájemných vztazích a je jeho hlavním přínosem. Jejímí hlavními cíli je budování vzájemné důvěry a konzultace a spolupráce za účelem zajištění bezpečnosti obou aktérů. Je zároveň mechanismem pro přímé vykonávání spolupráce podle principů popsaných v předchozí kapitole. Stálá rada není tvořena uzavřeným kruhem osob – její

schůze probíhají na různých úrovních a v různých podobách. Je ovšem paradoxní, že právě v nejvyhrocenějších okamžicích bývá její činnost suspendována. Během kosovské války v roce 1999 činnost v Stále radě pozastavili Rusové, v roce 2008 během gruzínské války naopak účast pozastavilo NATO. Podle Trenina tak došlo k absurdní situaci, kdy představitelé NATO hodně mluvili o Rusku mezi sebou, ale nikdo nemluvil s Rusy (Trenin 2009, s. 300). Analogicky nepochybně probíhala i situace s Kosovem, kdy Rusové nemluvili s představiteli NATO. Tato nebezpečná trucovitost je ještě víc zarážející například ve srovnání s vyjednáváním o Berlínské dohodě v roce 1971. Tehdy, v plném proudu studené války a za atmosféry doktríny vzájemného zničení, se byly oba bloky schopny dohodnout na dokumentu, který zmírnil napětí mezi oběma stranami a obnovil vazby mezi západním a východním Berlínem. A to navzdory tomu, že se Západ i Východ nedokázal shodnout ani na názvu takové smlouvy (Trenin 2009, 301). Podle Kulhána se Rusům během bombardování Srbska „potvrdila nejhorší obava – a to jak moc málo na jejich názoru ve Stále radě záleží“ (Kulhánek 2010, s. 6) a zároveň, podle Smithové, „potvrdila podezření, že ruská definice pojmu „konzultace“ se významně odlišuje“ (Smith 2008, s. 4).

2.4.1. Afghánistán

Spolupráce obou aktérů byla ve sledovaném období v zásadě dvojího druhu - spolupráce v boji proti narkotikům a ruská logistická výpomoc operaci ISAF vedenou právě NATO. Spolupráce proti drogovému průmyslu je staršího data, započala již v roce 2005. Na základě rozhodnutí Rady na summitu v Bruselu v prosinci 2005 (Oficiální prohlášení NRC 2005) byl spuštěn pilotní projekt výcviku personálu zabývajících se bojem proti narkotikům, a to jak v Afghánistánu, tak i v celé střední Asii. Do současné doby bylo vycvičeno již přes 3000 příslušníků silových organizací bezpečnostních sborů, kteří svůj výcvik podstoupili ve tréninkových střediscích v Rusku, Spojených státech a Turecku (Donors discuss counter narcotics training 2013). Jedná se o jednu z nejúspěšnějších iniciativ spolupráce Aliance a Ruska.

Vzhledem k navyšujícím se počtům vojáků bylo potřeba přepravovat velké množství materiálu a jeho transport přes Pákistán začal být více rizikový kvůli nestabilitě v regionu. NATO tedy muselo hledat jinou cestu a přirozenou alternativu nabízelo právě Rusko. Logistická spolupráce mezi Ruskem a NATO byla dojednána

v roce 2008, kdy se díky společnému prohlášení Rady doslova otevřela cesta přes Rusko (Prohlášení hlav států 2008). Stalo se tak na základě dohody s NATO (a také na základě rezoluce OSN č. 1386 z roku 2001 (Rezoluce RB 1386 2001, bod 7), která obsahuje pobídku k podpoře operace ISAF, zejména umožněním přesunů) a ruského vládního usnesení (Usnesení vlády RF 2008) RF. Ačkoliv v oficiálních PR materiálech (Podklady pro média: Praktická spolupráce NATO a Ruska 2013) i západních médiích (The New York Times 2009) bylo řečeno, že přes ruské území je možné provádět pouze přesuny materiálu nesmrtícího charakteru, podle ruského vládního usnesení je při splnění určitých podmínek možné přesouvat i „smrtící“ náklad (od bomb přes vojenské lodě po lasery). Přičemž tyto podmínky jsou naprosto obvyklé, krátce řečeno - každá převážená věc musí mít certifikát a v transportu nesmí být nic, co by nebylo v certifikátech a náložných listech. Existoval tlak i na to, aby Rusko transportům otevřelo i svůj vzdušný prostor (z počátku mohly být jen pozemní), což bylo nakonec bylo povoleno Američanům v červenci roku 2009 (The New York Times 2009).

2.4.2. Terorismus

Od 11. září 2001 se stal terorismus velikou prioritou světové mezinárodněpolitické agendy. Teroristické útoky se dotkly jak států NATO (11. září, Madrid, Londýn) tak Ruska (divadlo Na Zubrovke, Beslan). Boj proti terorismu promítl i do vztahů NATO - Rusko, a to v prosinci roku 2004, kdy byl Radou přijat Akční plán proti terorismu (Akční plán Rady pro boj proti terorismu 2004). V něm nejenže byl terorismus odsouzen, ale také byly definovány tři oblasti, v nichž by strany měly spolupracovat - prevence, boj s teroristickými aktivitami a odstraňování jejich následků. Intepretace úspěchů spolupráce v boji proti terorismu je však o to obtížnější, o co více je pojem „terorismus“ nadužíván. Podle reportu o naplňování Akčního plánu z roku 2008 nebylo dosaženo v této oblasti prakticky ničeho (Zpráva o realizaci akčního plánu 2008). V oblasti prevence proběhlo několik expertních kulatých stolů (a report připomíná, že „zatím nebyla identifikována země, která by se zhostila další velké konference“). V oblasti boje je zmiňována dohoda o přepravě pro ISAF přes Rusko a námořní operace ve Středozeří Active Endeavour, a také zvýšení interoperability, s vysvětlením, že se

jednalo především o nabytí komunikačních a jazykových schopností v rámci Active Endeavour. V oblasti odstraňování následků Rada „pokračovala v pokroku“.⁴

2.4.3. Námořní operace

Rusko se účastnilo dvou větších námořních operací pod hlavičkou NATO. První z nich je „Active Endeavour“, zmíněná výše, byla přímou reakcí na 11. září a oficiálně je prezentovaná jako „protiteroristická“ (Oficiální portál operace AO, 2015). Do jejího záběru však spadá kromě patrolování a kontroly podezřelých lodí také doprovod obchodních lodí, záchranné operace atp. Rusové byly prvními stojícími mimo NATO, kteří se k této operaci připojili, spolupráce s nimi byla dojednána v roce 2004. Celkem dvakrát dali k dispozici lodě (plavidla „Ladniy“ a „Pitliviy“), jednou v roce 2006, podruhé v roce 2007 (Zprávy NATO 2007). Nutno podotknout, že nasazení bylo velice krátké, v roce 2006 šlo o pouhých 23 dní.

Vzhledem ke vzrůstajícím hrozbám plynoucím z pirátství byla zahájena protipirátská operace Ocean Shield u Somálského poloostrova (na základě výzev v rezoluce RB OSN). Ačkoliv materiály NATO zmiňují, že s Ruskem na této operaci spolupracuje od jejího počátku v roce 2009 (Podklady pro média: Praktická spolupráce NATO a Ruska 2013), žádná ruská loď se nezapojila. Ve společném prohlášení Rady z listopadu 2010 je zmínka o tom, že „pirátství dále představuje významnou hrozbu a členské státy Rady rozšíří spolupráci, včetně společných cvičení“ (Společné prohlášení NRC 2010). Pro úplnost dodám, že k prvnímu a poslednímu takovému cvičení s Ruskem došlo v roce 2013 (ATAC GLOBAL 2013).

2.5. **Protiraketová obrana**

Protiraketová obrana („PRO“) NATO byla uznána za proveditelnou teprve studií z roku 2005, přičemž její prvopočátky můžeme vystopovat do roku 2002, kdy se konal Pražský summit. Ačkoliv původní plány předpokládaly dva na sobě nezávislé systémy, americký národní a společný „severoatlantický“, ukázalo se, že taková varianta by byla

⁴ „continues to make some progress“

příliš drahá. Kvůli ekonomické únosnosti bylo na summitu v Lisabonu v roce 2010 přijato rozhodnutí o sloučení obou programů. Systém protiraketové obrany by měl bránit především hrozbám z G.W. Bushem definovaných států „Osy zla“, především Íránu a Korejské lidově demokratické republiky. Ty by si totiž mohly opatřit balistické rakety s dlouhým doletem, a tak ohrozit USA nebo některý členský stát Aliance.

Ačkoliv měli Rusové proti takové podobě protiraketové obrany vážné námitky, v roce 2007 byla do Ruska pozvána vojenská delegace USA, která na základě překvapivé Putinovy nabídky mohla detailně prozkoumat radar v Ázerbájdžánu. Přestože byl radar vyhodnocen jako výborný radar pro účely včasné výstrahy, nebyl určen ke stejnému cíli jako zařízení, které bylo zamýšleno pro Českou republiku, tedy k přesnému navádění antiraket na své cíle (srov. The New York Times 2007 a Novosti – Azerbajdžan 2007). Nabídka účasti radaru v protiraketovém systému tak zůstala nevyužita.

V průběhu dalších jednání o protiraketovém systému vznikly mimo jiné dvě vize. První - samostatný deštník NATO a ruský deštník, které by mezi sebou komunikovaly. Druhá – přímé zapojení Ruska do aliančního systému. Rusko mělo zájem spíše o přímé zapojení, NATO se přiklánělo k první variantě (Světnička 2012). Přímé zapojení Ruska v tzv. sektorové obraně, kdy by NATO bylo odpovědné za rakety letící přes jeho území do Ruska a Rusko naopak. Taková sektorová obrana by zřejmě byla velice účinná, dokonce byla popsána jako perspektivnější a účinnější (Suchý 2011). Zároveň by vzrostla důležitost úlohy Ruska v systému. Oproti tomu, dva nezávislé, komunikující systémy by podle Suchého „snížily závislost Aliance na vstřícnosti a ochotě Ruska ke spolupráci, omezila by jeho manévrovací prostor a snížila případný vyděračský potenciál“ (Světnička 2012).

Spolupráce v napjaté situaci nebyla v žádné praktické formě zahájena. Naopak, Rusové zdůraznili, jaké pro ně PRO představuje nebezpečí. Podle vyjádření Dmitrije Medveděva na z 15. srpna 2008 je „*cílem rozmístění prvků protiraketové obrany v Česku a Polsku právě Ruská federace*“ (Lenta.ru 2008). Ve Strategii národní bezpečnosti najdeme, že „*možnosti podpory globální i regionální stability se podstatně zúží v případě rozmístění prvků globálního systému protiraketové obrany Spojených států v Evropě*“ (Strategie 2009, čl. 12). Dále strategie uvádí PRO jakožto vojenskou hrozbu, a to dokonce na prvním místě výčtu: „*Vojenskými bezpečnostními hrozbami jsou: politika řady vedoucích zahraničních států směřující k dostižení vojenské převahy, především v oblasti strategických jaderných sil, a to rozvojem vysoce přesných,*

informačních a jiných vysoce technologicky vyspělých prostředků vedení boje, strategické výzbroje bez jaderných hlavic, jednostranným vytvářením globálního systému protiraketové obrany“ (Strategie RF 2009, čl. 30).

Barack Obama nakonec zrušil projekt, který zahrnoval ČR a Polsko, a rozhodl o jiném řešení, které počítá s rozmístěním lodí, které disponují kapacitami pro sestřelení nepřátelských balistických raket. Toto rozhodnutí bylo oznámeno 17. září 2009 a bylo odůvodněno existencí nových zpravodajských informací o raketovém arzenálu Íránu a technologickým pokrokem na straně Spojenců, navíc by tak mělo být dříve dosaženo provozuschopnosti systému (The Guardian 2000). Tento postup byl také součástí „restartu“ vztahů s Ruskem (nebo součástí přetížení vztahů s Ruskem, podle chybně uvedené transkripce ruského slova na „diplomatickém dárku“, předaném ministryní Clintonovou ministru Lavrovovi 6. března 2009 (Reuters 2009). Po restartu vztahů byla výzva ke spolupráci s Ruskem obsažena v Lisabonské deklaraci, která je doslova „pozvánkou“ (Lisabonská deklarace 2010, čl. 2 odst. 8). K pokroku však vzhledem k rozdílným pozicím a vzájemné nedůvěře nedošlo.

2.6. Vliv rozšíření NATO

Na úvod kapitoly o rozšiřování se sluší připomenout diskuzi o slibech o nerozšiřování - s tímto tématem je totiž spjat argument, že NATO se po skončení studené války Rusku zavázalo neexpandovat na východ⁵. Závazek z právního pohledu neexistoval, přesto se však nařikání o porušení slibů objevuje téměř v každém ruském článku o tématu rozšíření NATO. Michael Romancov píše, že *„v dokumentu z Maltského summitu nepadlo ani slovo o tom, že by do prostoru ležícím na východ od železné opony mohlo vstoupit NATO, avšak Rusové jaksí přirozeně počítali s tím, že*

⁵ Tento názor je založen na poměrně rozšířeném mýtu, který začal vznikat zřejmě již od Maltského summitu při jednání mezi Georgem H.W. Bushem a Michailem S. Gorbačovem. Podle bývalého velvyslance USA v SSSR, Jacka Matlocka, sice probíhaly mezi oběma prezidenty rozhovory, a došlo k „obecné shodě“ na tom, že Sovětský svaz nepoužije ve východní Evropě sílu a USA nevyužije příležitost ke změnám. Matlock tvrdí, že tato shoda však existovala jen mezi zmíněnými státníky a nijak nezavazovala jejich nástupce. Matlock také píše, že i při vztazích upravených smluvně, a tedy závazně, je možné uplatnit klauzuli „*rebus sic stantibus*“. Což znamená předpoklad, že dohoda platí, pokud se okolnosti zásadně nezmění. Podle Matlocka se však okolnosti zásadně změnily tím, že se rozpadl Sovětský svaz, což si ani Spojené státy nepřály. Tato klauzule se především v mezinárodních smlouvách skutečně běžně používá, zároveň však může být zdrojem právní nejistoty, neboť obvykle není definováno, jakým způsobem a s jakou intenzitou se „okolnosti“ musí změnit, aby dohoda byla neplatná. Tudíž ústní „shoda“ či „porozumění“ mezi (výhradně) dvěma státníky, která byla podle Matlocka nezávazná, je navíc poněkud bagatelizována připomínkou této klauzule.

tento prostor bude maximálně neutralizován, nicméně Západ na Rusko posledních dvacet let nemusel příliš často brát ohled, protože nebylo dosti silné“ (Romancov 2009).

Rozhodnutí o možnosti rozšíření NATO o bývalé komunistické země bylo přijato v lednu 1994: Důvody, principy a předpoklady rozšíření Aliance o země bývalého Varšavského paktu jsou shrnuty v oficiální Studii o rozšíření NATO. Pro tuto práci je však důležitější předpokládaný dopad na vztahy s Ruskem, taktéž zmíněný ve studii. V kapitole o vztazích s Ruskem je dáno ujištění, že rozšíření nikoho neohrožuje, ba je příspěvkem k bezpečnosti a stabilitě pro všechny v Evropě (Studie 1995, čl 28).

Ruskou pozici lze shrnout slovy Igora Rodionova (citován v Sletmoen 2011, s. 41): *„Nemyslím si, že NATO expanduje, aby začalo válku, nicméně se tak stává vojenskou aliancí, které se nikdo nemůže rovnat. Obáváme se, že s rostoucí silou a přiblížením k ruským hranicím, se NATO bude pokoušet ukládat nám podmínky - politické, ekonomické a jiné.“* Ačkoliv krátce po skončení studené války přicházely z Ruska záblesky tolerance vůči rozšiřování (šlo především o Jelcinovu cestu do Polska, Česka a Slovenska - z jeho vystoupení bylo možné udělat závěr, že Rusko nehodlá těmto zemím ve vstupu do NATO nijak překážet (Tichomirov 2014). Takový názor se postupně stal zcela marginálním a rozšiřování pro Rusko představovalo problém a bylo dokonce příčinou odložení dohody Partnerství pro mír. Rusko se snažilo přesvědčit kandidáty na vstup do NATO, aby se společně s ním snažili o vytvoření plnohodnotné bezpečnostní architektury v rámci OBSE (Tichomirov 2014). Tyto snahy však neměly úspěch. Navíc, stejně jako je tomu v případě rozšiřování Evropské unie, i NATO je rozšiřováno o země, které jsou vůči Rusku přinejmenším ostražité, což má vliv na směřování celé Aliance.

Dne 12. března roku 1999 se NATO rozšířilo o tři nové členy ze střední Evropy: Českou republiku, Maďarsko a Polsko. Vztahy s Ruskem byly v této době na bodu mrazu (24. března začala operace Allied Force v Kosovu). V letech 2004 a 2009 proběhly další vlny rozšíření. Pro Rusy bylo bolestivé zejména rozšíření Aliance o pobaltské státy, jejich zvláštní pozice je z ruské perspektivy dána početnou ruskou menšinou a také geografickou blízkostí (Petrohrad i Kaliningrad). Rusko se snažilo zdržet přistoupení Estonska a Lotyšska hraničním sporem, když odmítlo podepsat smlouvu o ustavení hranic (Muller 2002).

Ruská strategie národní bezpečnosti tématu rozšiřování přisuzuje určující roli pro další vztahy s NATO, jelikož pro Rusko je nepřijatelné, aby se infrastruktura Aliance posouvala k Rusku a zároveň, aby Aliance nabývala „globální funkce“ v protikladu s normami mezinárodního práva (Strategie 2009, čl. 17.). Na rozšiřovací vlny v letech

1999, 2004 a 2009 Rusko nereagovalo vojensky, ačkoliv je pro něj téma rozšíření stále více palčivé (a podle strategie „nepřijatelné“). Je paradoxem, že právě snaha Ruska zabránit kandidátskému státu ve vstupu do NATO je pro daný stát faktorem přispívajícím k potřebě vstoupit do NATO (jako tomu bylo např. v případě výše zmíněného Lotyšska a Estonska). Analogicky se tato snaha podepisuje i na směřování Ukrajiny či Gruzie v současné době.

3. Spolupráce Evropské unie a Ruska

3.1. Počátek vztahů EU – Rusko

Počátek vztahu Ruska a Evropské unie je podobně paradoxní, jako začátek vztahu Ruska a NATO. Paradoxní proto, že začal existovat ještě dříve, než došlo ke vzniku jeho aktérů – a to podepsáním dohody o obchodní a hospodářské spolupráci mezi Evropskými společenstvími a Sovětským svazem. Evropská unie a Rusko vznikly až posléze, avšak díky právnímu nástupnictví se závazky dříve přijaté připisují právě jim, a jedná se tak o první smlouvu účinnou mezi těmito dvěma stranami. Tato dohoda, podepsaná 18. prosince 1989 a účinná od 1. dubna 1990, představuje rámcovou dohodu o liberalizaci společného obchodování (obsahuje doložku nejvyšších výhod) a rozvíjení lepších podmínek pro takové obchodování do budoucna (Smlouva mezi ES a SSSR 1989). Dohoda se týká veškerého zboží s původem ve smluvních stranách, kromě zboží, které je kryto dohodou o založení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO).⁶ Vzhledem k povaze zboží krytého dohodou o založení ESUO je zřejmé, že liberalizace obchodu se netýkala strategických surovin, které by mohly být využity pro zvýšení vojenských kapacit – něco takového bylo nemyslitelné, byť studená válka se již chýlila ke konci. Dohoda však také obsahovala článek zavazující strany k povinným konzultacím v případě konfliktních situací ve vzájemném obchodu a až na výjimečné (kritické) případy nemohla být přijata jednostranná opatření, pokud nedošlo k těmto konzultacím.

Zvláštní kapitolou dohody je vytvoření společného výboru, první společné instituce fungující mezi Společenstvími a SSSR. Ačkoliv meritorní záběr výboru není rozsáhlý, jedná se o každoroční jednání, probíhající v střídavě v Bruselu a v Moskvě, jehož výsledkem je formulace doporučení ohledně dalšího rozvoje hospodářské spolupráce, výměna nejrůznějších informací (ekonomické plány, legislativní změny atp.) či zlepšování podmínek pro přímé jednání obchodních společností obou stran. Dohoda tak představuje první krok ke spolupráci, nicméně jen v hospodářské oblasti a jen v základním rozsahu nezbytném pro efektivní obchod.

⁶ Pro úplnost je třeba také dodat, že dohoda se netýkala ani textilního zboží, které bylo regulováno zvláštní dohodou.

3.2. Dohoda o partnerství a spolupráci

Určující význam měla dohoda o partnerství a spolupráci („PCA“) uzavřená mezi Společenstvími a Ruskem 24. června 1994 (účinná od 1. prosince 1997), která ve své preambuli odkazuje i na výše zmiňovanou dohodu o obchodní a hospodářské spolupráci. Nicméně záběr dohody o partnerství a spolupráci je mnohem širší, netýká se již pouze hospodářských vztahů. Rozšiřuje totiž rozsah vztahů i o další závazky: zejména posilování politických a hospodářských svobod (který tvoří samou podstatu nového partnerství), závazek přispívat mezinárodní bezpečnosti a smírnému řešení sporů. Hlavními cíli podle dohody o partnerství a spolupráci bylo rozvinutí blízkých vztahů, rozvinutí harmonických hospodářských vztahů, posílení ekonomických a politických práv, podpora ruských snah o ustavení demokracie a přechodu na tržní ekonomiku, vytvoření rámce pro postupnou integraci Ruska a EU a příprava podmínek pro založení jednotného hospodářského prostoru v budoucnosti. V tomto smyslu jde skutečně o pokus o strategické partnerství, tedy takové partnerství, které přesahuje pouhou podporu vzájemné obchodní výměně.

Zásadním důsledkem bylo ustavení setkání konané dvakrát ročně na nejvyšší úrovni, tj. mezi předsedou Rady EU, předsedou Evropské komise a ruským prezidentem. Teprve od počátku jejich konání se vztah Evropské unie a Ruska posouvá dopředu – už nejde o politické proklamace, ale skutečnou práci, jejímž výsledkem jsou smlouvy s praktickým dopadem a závazky.

Je zajímavé pozastavit se nad tím, že navzdory tomu, že první dohoda mezi zúčastněnými stranami byla podepsána 18. prosince 1989 a dohoda o partnerství 24. června 1994 (viz výše), existuje zde „smluvní vakuum“ od roku 1994 prakticky až do roku 1999 (v tomto mezidobí byly dojednány jen dvě smlouvy s velice úzce vymezeným charakterem: obchod s ocelí a textilem (Chronologie smluv 1991 - 2011)).

3.3. Strategie

V návaznosti na dohodu o partnerství a spolupráci byly vydány strategie vzájemných vztahů. Nejprve vyšla unijní (4. června 1999) a v závěsu za ní ruská (22. října 1999). Za povšimnutí stojí především skutečnost, že priority zúčastněných stran jsou seřazeny odlišně.

Strategie EU zmiňuje na prvním místě upevnění demokracie, panství práva, ustavení efektivní a transparentní správy a budování občanské společnosti v Rusku (Společná strategie 1999). Tyto instituty podle strategie EU tvoří nezbytný základ pro další ekonomický a sociální rozvoj. Druhou prioritou je začlenění do společného evropského hospodářského a sociálního prostoru prostřednictvím investic, pomoc s tranzicí ruské ekonomiky a podpora při vstupu do Světové obchodní organizace (WTO). Třetí důležitou oblastí je spolupráce při posilování stability a bezpečnosti v Evropě. V deklaraci je zdůrazněno, že EU považuje Rusko v této oblasti za strategického partnera a bezpečnostní dialog obou stran napomůže účinnější prosazování společných stanovisek v rámci důležitých mezinárodních organizací, jako jsou Spojené národy nebo Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Poslední, čtvrtá priorita představuje jakousi zbytkovou klauzuli, kde je krátce shrnuto, že kvůli vzrůstající vzájemné závislosti je důležité spolupracovat i v řadě ostatních témat, jako je energetická politika, jaderná bezpečnost, životní prostředí, potírání organizovaného zločinu a ilegální imigrace. Evropskou strategii lze tedy zjednodušeně popsat jako snahu o nastolení nového demokratického režimu a poté teprve o společný blahobyt.

Tento přístup vyvolal v ruských politických kruzích určitou nevoli, neboť v něm bylo Rusko chápáno spíše jako „objekt“ evropské politiky, nikoliv subjekt hodný spolupráce (Kulik 2012, s. 6). Z ruské strategie je ale patrné, že Evropané byli rozhodnutí pomáhat Rusům především ve věcech, které jim samým nepřípadaly relativně až tak důležité. Na prvním místě cílů ruské strategie je totiž zajištění celoevropské bezpečnosti, a to především prostřednictvím vlastních sil Evropanů. USA a NATO z těchto snah neměly být vyloučeny, rovněž ale neměly na kontinentu držet monopol. Druhou prioritou je vypracování ruské pozice ohledně „obrané identity“ EU, přičemž v tuto pozici mělo být zahrnuta Západoevropská unie a také praktická spolupráce v bezpečnostní oblasti, tj. peacekeeping, řešení krizí, omezování vojenských arzenálů; tato struktura měla sloužit jako protiváha „natocentrismu“ v Evropě. Teprve na třetím místě je vytvoření celoevropské právní a hospodářské infrastruktury, která bude spolehlivou základnou pro obchod, subregionální a zahraniční spolupráce; dále je na stejném místě deklarace obsaženo zbytkově životní prostředí, důstojné podmínky pro život, věda, vzdělání, zdravotnictví, boj proti terorismu, šíření drog a organizovanému zločinu. Na posledním, čtvrtém místě, je konzultace pozic obou stran na půdě mezinárodních organizací („a v případě potřeby i jejich koordinace“).

Kromě závažných rozdílů v jednotlivých prioritách je zde několik dalších momentů, které je potřeba vyzdvihnout. Ruská strategie nepřímou vylučuje možnost přistoupení do Evropské unie, když říká, že Rusko, jakožto velmoc rozkládající se na dvou kontinentech, hodlá budovat partnerství s EU na smluvním základě, a to bez snahy do Unie vstoupit. Jak strategie dále vysvětluje, Rusko si hodlalo uchovat svobodu určování vlastní vnitřní i zahraniční politiky, nezávislost při činnosti v mezinárodních organizacích a stejně tak i status největší země Společenství nezávislých států (SNS).

Nutno dodat, že o SNS není v evropské strategii ani zmínka. Lze namítnout, že Rusko není SNS, a proto zřejmě není nutné, aby evropská strategie vztahů s Ruskem na tento pojem pamatovala. Ruská strategie však na SNS myslí na několika místech. Rusové totiž vyslovili obavu, že by EU mohla škodit jejich zájmům prostřednictvím „zvláštních vztahů“ s jednotlivými členy SNS, a proto připomenuli, že proti takovým pokusům se postaví. Zároveň však připustili, že zkušenosti z integrace EU je možné využít právě během integrace SNS. SNS je v ruské strategii de facto chápáno jako projekt konkurenční vůči EU, a strategické partnerství s EU má přispívat upevnění ruské pozice jakožto „vedoucí síly při formování nového systému mezistátních politických a ekonomických vztahů v prostředí SNS“ (Strategie RF 2000).

Ačkoliv se tedy strategie rozcházejí v pořadí nejdůležitějších priorit a do určité míry také v jejich obsahu, v obou jsou výše zmíněné „zbytkové“ klauzule, které skýtají dostatek prostoru pro účinnou praktickou spolupráci v řadě oblastí týkající se především justičních záležitostí a vědy.

3.4. Smlouva o spolupráci ve vědě a technologii

V politicky téměř nesporném tématu jako je věda, bylo dosaženo zvláštní dohody, jež nabyla účinnost 16. května 2001 (podepsána na konci roku 2000). Tato smlouva o spolupráci ve vědě a technologii poskytla oběma stranám rámec pro kooperaci v oblastech, které mohou nejlépe sloužit jejich socio - ekonomickému rozvoji (např. změna klimatu, průmyslové technologie, doprava, zdravotnictví), a to prostřednictvím účasti osob z jedné strany v projektech druhé strany, sdílení dat a vědecké infrastruktury, výměnnými stážemi vědců či dokonce společnými výzkumnými projekty (Smlouva o spolupráci ve vědě a technologii 2000). Smlouva také zakládá společný

výbor pro vědu, jehož účelem je koordinace společných aktivit v oblasti vědy a výzkumu. Výbor se schází jedenkrát ročně střídavě na území Unie a Ruska.

3.5. Petrohrad a Řím 2003

Dalším významným milníkem evropsko-ruských vztahů byl 11. společný summit v Petrohradu. V květnu roku 2003 se představitelé obou stran sešli ve druhém největším městě Ruska a přijali společné prohlášení, v němž připomenuli závazek dále utužovat své strategické partnerství (Společné prohlášení 2003a). Připomenutí tohoto závazku bylo důležité, protože prozatím spočíval jen v přijímání strategií. Novinkou v tomto prohlášení bylo strukturování čtyř oblastí, v jejichž rámci se partnerství má nadále promítat. Jedná se o:

- společný hospodářský prostor,
- společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti,
- společný prostor vnější bezpečnosti,
- společný prostor vědy a výzkumu, včetně kulturních aspektů.

Tyto čtyři prostory měly být podle prohlášení postupně rozvíjeny tak, aby prostřednictvím vzájemných dohod v každé z oblastí byly plněny specifické cíle. Krom toho byla vyzdvihnuta potřeba posílení Rady spolupráce. Její přejmenování na Stálou radu pro partnerství je sice jen kosmetickou úpravou, nicméně v prohlášení stojí i požadavek, aby se scházela častěji a v různých formátech.

Na konceptu se dále pracovalo i na 12. summitu v listopadu 2003 v Římě. Společné prohlášení se věnuje v zásadě pouze jemu a obsahuje zvláštní přílohu dále rozvíjející myšlenku společného hospodářského prostoru (Společné prohlášení 2003b). Ten se tak dostává do popředí ve srovnání s ostatními třemi. Podle přílohy prohlášení strany nevyužívaly plně svůj potenciál v oblasti ekonomické integrace, vyplývající z geografické blízkosti a „komplementárních hospodářských struktur a aktiv“. Tento potenciál také vzrostl společně s rozšířením EU – jestli byla EU i před rozšířením nejdůležitějším obchodním partnerem Ruska, po něm získala vitální důležitost. V textu je dále zmíněno, že ekonomická integrace a důsledky z ní plynoucí – zvýšení životního

standardu obyvatel, ochrana zdraví a životního prostředí - nejsou prvoplánovým cílem, ale naopak mohou sloužit politické stabilitě regionu i světa.

Ekonomická integrace měla podle přílohy společného prohlášení z Říma probíhat především ve čtyřech oblastech:

- (i) v přeshraničním obchodu se zbožím,
- (ii) v oblasti služeb,
- (iii) při zakládání a činnosti obchodních korporací,
- (iv) v některých aspektech pohybu osob.

K integraci pak mělo docházet prostřednictvím těchto nástrojů:

- (i) otevíráním trhů (což mělo také souvislost s předpokládaným vstupem Ruska do WTO),
- (ii) sbližováním právní úpravy (zejména v oblasti standardizace, certifikace a kontroly kvality) a
- (iii) usnadněním přeshraničního obchodování (ve smyslu odstranění byrokracie a zjednodušení procedur na hranicích).

3.6. Road Maps

Projekt dlouhodobé spolupráce na budování čtyř společných prostorů byl dále rozvinut v roce 2005 na summitech v Moskvě a Londýně. V Moskvě byly přijaty takzvané „Road Maps“, tedy jakési manuály, jež shrnovaly postupy, které měly vést k žádoucím cílům (Road Maps 2005). Jedná se tedy o do té doby nejpodrobnější dokument a objektivně vzato praktický nástroj, podle kterého by bylo v budoucnu možné měřit dosažené úspěchy vzájemné spolupráce. Dokument totiž každý prostor rozděluje na menší oblasti, u každé oblasti je poté obecněji formulovaný cíl a několik konkrétních bodů, jichž je potřeba dosáhnout. Dokument není právně závazný, a proto je pouhým shrnutím společných pohledů Bruselu a Moskvy.

Od roku 2008 každoročně vychází report o pokroku, který shrnuje dosažené úspěchy ohledně cílů definovaných v Road Maps a díky němuž lze přehledně sledovat status jednotlivých bodů spolupráce. Na konci každé kapitoly o jednotlivých společných prostorech je uveden výběr nejrelevantnějších bodů z reportů o pokroku mezi lety 2007 až 2010.

3.6.1. Společný hospodářský prostor

Podle postřehu Michaela Emersona, termíny „spolupráce“ a „dialog“ se objevují téměř u každého bodu potenciální spolupráce. Avšak pojem „volný obchod“ v dokumentu není vůbec zmíněn. Dovozuje, že tomu je tak proto, že hlavním exportním artiklem Rusů je ropa a plyn, přičemž ruská průmyslová lobby je protekcionistická. Tudíž Rusko není připraveno mluvit o „volném obchodu“ (Emerson 2005, s. 2). EU měla být partnerem, ale představovala v ekonomické oblasti především konkurenci. Problém podle něj vyvstává i kvůli hrdé pozici Rusů jakožto „rovnoprávného partnera“ (a být rovnoprávným partnerem nejen EU, ale i Západu, je jedním z ústředních motivů ruské zahraniční politiky od zhroucení SSSR), která znemožňuje přímo odkázat na právo EU v otázce sbližování právních řádů EU a Ruska při vytváření společného evropského prostoru. Pokud by v dokumentu odkaz byl, z pohledu Rusů by spíše než o sbližování obou řádů by šlo o podřizování právního řádu Ruska tomu evropskému.

Zvláštní kapitolou této oblasti je energetika. Vzhledem k její výjimečné důležitosti pro obě strany na ní pracovaly už v roce 2000 čtyři pracovní skupiny, jež se zabývaly obchodem, infrastrukturou, investicemi a celkovou efektivitou.

Co se týče úspěchů na tomto poli, lze je ilustrovat již jen tím, že přibližně dvě třetiny každého reportu o pokroku se zabývají právě společným hospodářským prostorem. Vzhledem k množství dosažených dohod je obtížné je shrnout, nicméně mezi ty nejzajímavější určitě patří postupné zrušení poplatků za přelety nad Sibiří, umožnění rybolovu v Baltském moři, zrušení zákazu dovozu polského masa a ovoce či otevření nových hraničních přechodů. Obecně se pokrok týká v nejširším slova smyslu potravin a dopravy.

3.6.2. Společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti

V preambuli tohoto prostoru je zdánlivě kladen důraz na jiná témata, než jsou posléze obsažena v samotných bodech spolupráce dále v těle dokumentu. Preambule totiž zdůrazňuje především hodnoty důležité pro EU, jako je respekt k lidským právům, svoboda tisku, nezávislost soudnictví atp. Jak již bylo naznačeno výše, Rusko ingerenci EU v těchto bodech považuje za vměšování do vnitřních záležitostí. Nicméně jednotlivá ustanovení se věnují například ilegální imigraci a azylové politice, boji proti organizovanému zločinu, praní peněz či drogám. Jedná se tedy o ideologicky nezabarvená témata, v nichž obě strany lehce nacházejí společný zájem. Jakkoli podle

Kulika „není důležité jen mít stejné zájmy, ale také hodnotový systém“ (Kulik 2012, s. 28), je tato spolupráce podle mínění expertů nejpłodnější a přináší řadu úspěchů, především v oblasti vízové politiky a ochrany hranic (srov. např. Kulik 2012, s. 29 a Emerson 2005, s. 2).

Což dokládají i reporty o pokroku. Mezi dosaženými úspěchy zmiňují podpis rusko-lotyšské dohody o hranicích, zahájení dialogu o vízech, dohodu o společném výcviku bezpečnostních sborů nebo spolupráci celníků při mistrovství Evropy ve fotbale.

3.6.3. Společný prostor vnější bezpečnosti

Název této oblasti je jakousi metaforou pro částečnou společnou zahraniční politiku, což je vzhledem k dosavadním vztahům mezi EU a Ruskem věc, která nemůže být takto explicitně přítomna v žádném oficiálním dokumentu. Mezi cíle této kapitoly patří rozšiřování dialogu a spolupráce na mezinárodní scéně, boj proti terorismu, spolupráce při naplňování mezinárodní právní úpravy regulující zbraně (nerozšiřování jaderných zbraní, regulace vývozu zbraní a odzbrojování), spolupráce v krizovém managementu a v oblasti civilní ochrany. Je také zdůrazněna role OSN a OBSE s ohledem na jejich bezpečnostní úkoly.

Dokument hovoří také o společné politice vůči „sousedícím regionům“, což je termín, který vzniknul jako kompromis – EU původně prosazovala „společné sousedství“, což nekorespondovalo s ruským zahraničně politickým pojmem „blízké zahraničí“ (Emerson 2005, s. 2). Napětí v této oblasti způsobovala také evropská představa o tom, že spolupráci ve vnější bezpečnosti lze provádět pouze s plně demokratickým Ruskem (Kulik 2012, s. 29) (což se doteď nepodařilo), kvůli čemuž dokonce Emerson popsal tento společný prostor jako „prázdný“ (Emerson 2005, s. 2).

Tato „prázdnota“ je jen podtržena formulí na titulní straně reportů o pokroku za léta 2007 až 2009: „Společný prostor vnější bezpečnosti se v zásadě věnuje záležitostem souvisejícím se společnou zahraniční a bezpečnostní politikou a není v tomto reportu obsažen.“ (srov. Zpráva o realizaci programu 2007, Zpráva o realizaci programu 2008 a Zpráva o realizaci programu 2009)

Za pozornost stojí, že do reportu za rok 2010 se již nikdo ani nenamáhal tuto větu přidat a dokument přechází existenci tohoto prostoru téměř mlčky – z 59 stran reportu se mu věnují tři krátké odstavce v obecném souhrnu, které hovoří o dohodě o výměně utajovaných informací, o „dobré spolupráci“ při protipirátské operaci u somálského

pobřeží (EU NAVFOR Atalanta a ruská mise) a „ruské připravenosti dále mluvit“ o operacích krizového managementu. Na druhou stranu v průběhu let 2008 - 2010, které zachycují reporty, došlo k první společné vojenské misi EU a Ruska (operace v Čadu, kam Rusko dodalo 4 vrtulníky a 100 osob vojenského personálu).

3.6.4. Společný prostor vědy, vzdělání a kultury

Společný prostor vědy, vzdělání a kultury představuje zřejmě nejméně politický prostor ze všech čtyř. Road Map pro tento prostor zachycuje cíle jako je např. rozvoj konkurenceschopnosti pomocí společnosti vědění či inovací, dále rozšíření Boloňského vzdělávacího procesu a mobility studentů a posilování vazeb v kulturní oblasti. Jedná se o prostor, v němž je Rusko silné (má „bohaté vědecko-technické dědictví, vysokou úroveň středního a vysokého školství a obecně je v oblasti kultury a vzdělání považováno za významnou evropskou zemi“ (Kulik 2012, s. 29, srov. s Entin 2006, s. 33).

Konkrétní výsledky na sebe nedaly dlouho čekat. V Rusku byl zaveden boloňský systém vyššího vzdělání, ačkoliv se toto zavedení neobešlo bez protestů – podle ruských kritiků byl sovětský systém lepší a boloňský proces by mohl přinést zhoršení akademických procesů (Entin 2006, s. 38). Byla také spuštěna řada projektů týkajících se spolupráce v oblasti leteckých a vesmírných technologií a výzkumu. V rámci Státního institutu mezinárodních vztahů v Moskvě (MGIMO) byl založen Evropský institut, který slouží přípravě jak ruských zaměstnanců veřejné správy, tak i byznysmenů, aby byli dobře vybaveni ke spolupráci s jejich evropskými protějšky.

Reporty také zmiňují zajímavé výsledky spolupráce. Podle nich došlo například na novelizaci smlouvy o spolupráci ve vědě a technologii, vypracování dvoustranných (členské státy EU jednotlivě a Rusko) výzkumných programů a založen byl také „Severní rozměr partnerství v kultuře“, což je zvláštní odnož Severního rozměru partnerství, tj. společné politiky EU, Islandu, Norska a Ruska.

3.7. Vliv rozšíření

Pro účely této práce lze upozadit první vlnu rozšíření po pádu železné opony (nepočítaje také sjednocení Německa), tedy přistoupení Finska, Rakouska a Švédska

v roce 1995, jelikož pro spolupráci mezi EU a Ruskem jsou znatelně významnější až další vlny rozšíření o země střední a východní Evropy.

Rozšíření EU o bývalé státy Sovětského svazu a rovněž sovětských satelitů v letech 2004 a 2007 bylo pro Rusy velmi citlivé téma. Vliv na spolupráci Ruska a EU mělo především dvojího charakteru; jednak politického, jednak ekonomického. Vyřešena musela být také právní otázka jejich vztahů s Ruskem, což se stalo prostřednictvím protokolu k PCA přijatého dne 27. dubna 2004, kterým byla přijata práva a povinnosti vyplývající z PCA.

Za prvé, rozšířením v roce 2004 Evropská unie doslova stanula na prahu Ruska. Oba celky začaly mít společné hranice. Ne, že by sám tento fakt vzbuzoval obavu ozbrojeného střetnutí, změnu ale představoval vliv nových členských států na zahraniční politiku EU. Přistoupením nových zemí, zejména Polska a pobaltských států, které vnímají Rusko jako bezpečnostní hrozbu, se v EU vytvořil tlak na přísnější zacházení s Ruskem a také jasnou pozici ohledně vnitropolitické situace na Ukrajině či rozvíjení vztahů se zakavkazskými státy (Kulik 2012, s. 67). Strategickým faktorem je i to, že přistoupením Polska a Litvy se z Kaliningradu stala ruská exkláva uvnitř EU.

Z ruského pohledu je rovněž poněkud nejasná hranice mezi členstvím v EU a NATO. Pochopitelně není potíž zjistit, kdo je členem EU a kdo je členem NATO. Je ale otázkou, nakolik spolu obě členství souvisejí. Podle Arbatové „*rozšíření v roce 2004 demonstrovalo, že ačkoliv členství v NATO není mezi kodaňskými kritérii, fakticky bylo nezbytnou prerekvizitou pro vstup do EU*“ (Arbatova 2006, s. 19). Přestože věc není možné nijak kategoricky interpretovat, pravdou je, že i Bulharsko a Rumunsko 1. ledna 2007 vstoupily jak do EU, tak do Severoatlantické aliance. Obdobný byl i postup Chorvatska později. Všechny tyto faktory související s rozšířením měly natolik významný vliv, že jsou popisovány jako důvod, proč z ruské agendy zahraniční politiky postupně zmizely otázky ohledně členství, nebo i jen přidružení k EU (Kulik 2012, s. 65).

Za druhé, rozšíření představovalo pro ruskou stranu řadu ekonomických nepřijemností. Jako příklad můžeme uvést například omezení přístupu na trh jaderného průmyslu, což je oblast, v níž byly dřívější dohody s přistoupenými členskými státy suspendovány. Bylo také potřeba vyřešit životaschopnost Kaliningradské oblasti. Dalším problémem představuje evropská zemědělská politika (subvence). Rusové se také obávali, že budou zvýšeny importní tarify na zboží dovážené z Ruska do nových členských států (Kulik 2012, s. 69). Na druhou stranu se ale některé obavy ukázaly liché

(jako například právě problém se zvýšením tarifů) a vlna rozšíření přinesla i řadu pozitivních efektů, jako je stimulace v oblasti sblížování právních standardů, či ochranu ruských firem před diskriminací při jejich působení na trzích nových členských zemí. Pochopitelně je potřeba přičíst i obecné ekonomické benefity plynoucí z přiblížení hladového ruského trhu a největšího jednotného trhu na světě.

3.8. Hledání nového základního dokumentu

Na summitu v Londýně v roce 2005 byl ve společném prohlášení připomenut blížící se konec účinnosti PCA, jež měl nastat v roce 2007 (pokud nebyla doručena výpověď, smlouva se sice automaticky obnovovala, nicméně okolnosti se již natolik změnily, že vyvstala potřeba začít mluvit o novém základním dokumentu). Zmínka o končící platnosti se v dokumentu tváří velice nenápadně (*„lídři stručně prodiskutovali budoucnost vztahů po skončení účinnosti PCA“* (Společné prohlášení 2005), nicméně tato „poznámka“ představovala další etapu spolupráce EU a Ruska.

Střetly se ale dva přístupy k tvorbě nového základního dokumentu, kdy Moskva si přála mít jen jednoduchý, právně závazný rámcový dokument, zatímco Brusel usiloval o co nejvíce detailní smlouvu, která by velice přesně popisovala budoucí spolupráci především v ekonomické oblasti. Podle Kulika tento přístup kladl enormní nároky na vnitřní procesy v Moskvě i v Bruselu, jelikož každá maličkost procházela celým byrokratickým kolečkem, což způsobilo velká zdržení (Kulik 2012, s. 63). K rychlejšímu tempu nepřispělo ani ochlazení vztahů kvůli ruské operaci v Gruzii, finanční krize, paralelní přístupové rozhovory o vstupu Ruska do WTO a také zvýšený zájem Ruska o integraci v postsovětském prostoru.

Oficiální vyjednávání začala v roce 2008. Jediným obsahem společného prohlášení ze summitu v Chanty-Mansijsku je rozhodnutí, že PCA bude nahrazeno dokumentem novým (Společné prohlášení, 2008). Zatímco PCA bude v účinnosti, dokud tento nový dokument přijat nebude. Jak podotýká Andoura a Wahl, EU do této doby nikdy neuzavřela tak ambiciózní a komplexní dohodu s žádnou třetí zemí a evropské primární právo ani nedává jasné vodítko, jak něco takového udělat (Andoura, Wahl 2006, s. 8). Evropská unie také prošla zásadní vnitřní změnou - 3. listopadu 2008 byla Lisabonská smlouva ratifikována poslední členskou zemí, čímž se přeměnila (s účinností od 1. ledna

2009) na subjekt mezinárodního práva a přestala existovat jako mezinárodní organizace sui generis, což teoreticky usnadňuje jednání mezi EU a Ruskem. Nicméně, do dnešního dne nebyl vytvořen nový základní dokument (na úrovni mezinárodní smlouvy) upravující vzájemné vztahy. Spolupráce je i nadále založena především na Road Maps a dále Partnerství pro modernizaci.

3.9. Partnerství pro modernizaci

Partnerství pro modernizaci bylo spuštěno 31. května 2010 během summitu v Rostově na Donu. Ve společném prohlášení se obě strany hlásí k odkazu Road Maps a jejich výsledkům, zmiňují důležitost dialogů napříč sektory, rovněž je připomenuto i vyjednávání o novém základním dokumentu, které „právě“ probíhá (Společné prohlášení 2010). Podle prohlášení mělo Partnerství zahrnovat například tyto priority: investování do oblastí, které jsou zásadní pro růst a inovace, zlepšování postavení malého a středního podnikání, sbližování technických standardů, vysokou ochranu práv duševního vlastnictví či budování nízkouhlíkové, trvale udržitelné ekonomiky, na straně druhé ale i boj proti korupci či vylepšování justičních mechanismů. Obecně vzato je tedy program partnerství zaměřen především na ekonomická témata, případně na témata, která by měla podpořit hladké fungování ekonomiky, vše navíc v „zeleném“ rámci. Navíc je v prohlášení řečeno, že seznam není úplný, což ponechává otevřenou možnost případné další oblasti přidat, nebo se naopak vzdát neúspěšných projektů.

Pro Rusko bylo opět velice důležité, aby bylo v rámci Partnerství chápáno jako rovnoprávný partner a mělo tedy být budováno jako „ulice s dvousměrným provozem“ (Kulik 2012, s. 128).⁷ Jakkoliv byly modernizační snahy na počátku období vleklých finančně-ekonomických obtíží v roce 2008 pro EU důležité, pro ruskou ekonomiku byla tato snaha zcela vitální. Problémy ruské ekonomiky by vydaly na samostatnou práci, zmiňme jen pro ilustraci disproporce v hospodářské výměně s EU: Rusko do EU vyváží především ropu a plyn (a za zmínku stojí i uhlí, nikl a ocel), kdežto většinu evropského exportu do Ruska tvoří výrobky strojírenského a chemického průmyslu. Pokud by tedy měl „provoz“ být dvousměrný, co bude proudit v jakém směru? Navzdory modernizačním představám prezidenta Medvěděva popsaným v jeho textu „Rusko

⁷ Toto je zřejmě oblíbená metafora Rusů, jelikož ji lze často najít v souvislosti ve vztazích s EU, NATO, ale i Čínou.

vpřed!“ (Medvěděv 2009) existuje v Rusku i ěást elit, pro kterou je modernizace shrnuta pŕístupem, který lze vystihnout schěmatem „Rusko využívá své suroviny k nákupu aktiv v Evropě, zatímco Evropa ho bude zásobovat technologiemi“ (Longdi 2011). Zatímco Evropská unie v dlouhodobě perspektivě doufá, že modernizována bude pŕedevším ruská společnost, samotný program Partnerství pro modernizaci je pragmatický.

Obecně je Partnerství pro modernizaci hodnoceno kladně, jako „stimul“ ěi „kazalyzátor“ pro další rozvíjení vztahů mezi Ruskem a Evropskou unií (srov. napŕ. Ćižov 2012 a Kulik 2012, s. 118). Není ale oěekávaným krokem k nahrazení PCA a tedy jakěsi renovaci strategického partnerství. Navzdory tomu v roce 2010 hodnotil stálý pŕedstavitel RF pŕi EU Vladimír Ćižov exkluzivitu vztahů Ruska a EU optimisticky: „*Rusko ve srovnání s ostatními zeměmi se statusem ‘strategického partnera EU’ nemá konkurenci s ohledem na poěet setkání hlav států a vlád*“ (Ćižov 2012).

4. Závěr

Práce shrnula významné milníky spolupráce mezi Ruskem, Evropskou unií a NATO. Na základě předcházející analýzy lze vyvodit závěr, že obě výzkumné teze byly potvrzeny.

Podle první teze se strany o spolupráci měly upřímně snažit. O tomto není sporu zejména v období 1991 - 1993 (tzv. „líbánek“), kdy mezinárodní atmosféra byla naplněna především euforickými pocity z konce studené války. Spolupráce je v nejlepším zájmu aktérů, přinesla by oběma stranám benefity, potřebu spolupráce v celé řadě záležitostí přiznávají, právně (závazně) či politicky (nezávazně) ji ukotvují. V tomto období nenalezneme významnější rozdíly mezi ruskou spoluprací s NATO ani se vznikající EU. V obou vztazích se formuje základní paradigma vztahů od této doby až do současnosti, které spočívá v představě, že Rusko projde evolucí a promění se v stát západního stříhu a připojí se k existujícím západním strukturám, jak bezpečnostním (NATO), tak ekonomickým (EU). Nutno podotknout, že v období líbánky byla tato představa z velké části společná jak pro NATO a vznikající EU, tak pro Rusko. Již se však rýsoval rozpor, který se později projevil ve větší síle a potvrzuje druhou tezi, tedy že stranám se dosud nepodařilo překonat odkaz minulosti.

Pro Rusy byly důležité zejména dvě věci - (a) nová evropská bezpečnostní struktura a (b) vzájemný respekt. Tyto požadavky vycházely z několika příčin: za prvé, Rusové cítí, že právě oni jsou národem, který nejvíce přispěl k ukončení studené války, jelikož Sovětský svaz nebyl poražen, nýbrž byl rozložen zevnitř. Za druhé, NATO bylo po celou dobu studené války jejich protivníkem Sovětů, z pohledu Rusů v ní však nevíťezilo (jelikož Sovětský svaz nebyl poražen, viz výše). Zároveň ale po konci studené války NATO nezaniklo, ačkoliv podle Rusů jeho existence nebyla potřeba. Navíc pokračovalo jako platforma pro projekci bezpečnostních představ Spojených států. Třetí příčinou je postkoloniální syndrom, tj. ztráta velmocenského a výhradního postavení v systému mezinárodních vztahů.

Ruská představa nové evropské bezpečnostní struktury (pod hlavičkou Organizace pro bezpečnost a spolupráce v Evropě a s menším vlivem Spojených států) se však neprosadila. Taková architektura byla důležitá především pro Rusko, nikoliv pro ostatní evropské státy a USA. Jak podotýká Sergej Kulik, „v Rusku je do současnosti rozšířen názor, že NATO bylo založeno jen za účelem vytvoření protiváhy Sovětskému svazu a

jeho spojencům. Ale NATO bylo vytvořeno také proto, aby byla obrana Evropy spojena se Spojenými státy a aby nedošlo k obrození německého militarismu a revanšismu“ (Kulik 2010, s. 24). Podobně i evropská hospodářská a ekonomická integrace (a posléze EU) vznikla na základě potřeby nedopustit válku intenzity a rozsahu druhé světové války. Rusko tedy přecenilo svou důležitost v otázce svého vlivu na existenci a „provoz“ NATO i EU, účel těchto organizací zůstal naplněn do míry postačující ostatním státům i po rozpadu Sovětského svazu (a byl dostatečně přitažlivý pro nově vstupující státy), a to i přes obtíže obou celků s formováním identity a vnitřních mechanismů.

Druhý požadavek vzájemného respektu je třeba vykládat jako zejména potřebu Ruska, aby bylo respektováno jakožto světová velmoc i po rozpadu Sovětského svazu a nebylo s ním zacházeno jako s poraženým. V tomto bodu se Rusku částečně dostalo satisfakce - rozhodně nelze namítat, že by se s ním zacházelo jako s poraženým, naopak s ním již poměrně v krátké době po skončení studené války byly zahájeny rozhovory o širokém spektru spolupráce. Je ale potřeba přiznat, že navzdory tomu, že dokumenty hovoří o „rovnocenném partnerství“, je spolupráce mezi Ruskem a EU i Ruskem a NATO často postavena na vývozu západních představ do Ruska. Nesnažme se však vytvářet dojem, že „západní představy“ jsou nějakým způsobem zásadně odlišné od ruského pohledu, mnohem spíše jde o princip „berte nebo nechte být“ uplatňovaný při jednání, který se projevil při krizi v Bosně a Hercegovině, v Kosovu, při rozšiřování NATO i EU, či požadavků na sblížení právní úpravy s Evropskou unií. Na druhou stranu je třeba vyzdvihnout snahu o restart vztahů po ruské válce v Gruzii, jehož součástí byl i ústupek v podobě změny plánu na protiraketovou obranu.

Období spolupráce jsou náhle přetínány obdobími, kdy je spolupráce zcela pozastavena. Stalo se tak během krize v Kosovu, Gruzii i na Ukrajině. Navíc prováděná spolupráce často působí jaksi „na zkoušku“, jako by nemělo jít o skutečnou spolupráci, ale jakýsi „test spolupráce“. Praktická spolupráce probíhá jen v malém časovém rozsahu či nízké intenzitě (například společné námořní operace či spolupráce při mistrovství světa ve fotbale), případně její dohodování trvá velice dlouho. Toto je projevem nedůvěry, panující na obou stranách, která tvoří významnou překážku kooperace.

Do budoucna je rozhodně třeba se vyhnout přerušení různých forem spolupráce (například činnosti Rady NATO - Rusko), ať už tou či onou stranou. Takové přerušení totiž s sebou v minulosti přineslo jen potřebu „restartu“, který sice obvykle přináší novou vlnu optimismu ve vzájemných vztazích, nikoliv však ztrátu paměti. V započaté

spolupráci je třeba pokračovat a plynule ji rozvíjet, narovnat onu sinusoidu tvořenou propady a vrcholy. K tomu bude zapotřebí skutečného respektu a umění naslouchat. Současná spolupráce je poznamenána přezíravým postojem ohledně stanovisek a důvodů protistrany, čemuž je nezbytné se v budoucnosti vyhnout, jakkoliv to může být složité vzhledem k zásadně odlišným postojům v některých oblastech.

5. Summary

The thesis summed up significant milestones of cooperation between Russia, European Union and NATO. On the basis of the analysis above, it can be concluded that the both research theses have been confirmed. According to the first of them, the parties were sincerely trying to achieve cooperation. This has been confirmed without any doubt, in particular in the period of 1991 - 1993 (the “honeymoon period”), when the international atmosphere was created mainly by the euphoric emotions caused by the end of the cold war. Cooperation is in the best interest of the parties, it would bring benefits to them, and its necessity is generally acknowledged and embodied in a wide range of legally binding or political documents.

The periods of cooperation were, in couple of times, suddenly interrupted by phases, when the cooperation was fully suspended. This happened during the Kosovo, Georgia and Ukraine crises. Moreover, the cooperation carried out makes the impression of “test”, as if it were not even intended to realize an actual cooperation. Practical cooperation is carried out in short period of time or at low intensity only (e.g. common maritime operations or cooperation during the Soccer World Cup), or the negotiations consume a lot of time. This demonstration of mistrust of both sides constitutes a significant obstacle for cooperation, which confirms the second research thesis - the parties were not able to overcome the legacy of the past.

In the future, the parties shall avoid any interruptions in cooperation (e.g. suspension of the NATO-Russia Council activity). Such interruption is only accompanied with the necessity of a “restart” which is usually connected with a new wave of optimism in the mutual relations; however, it is not connected with amnesia. The initiated cooperation has to be carried on, developed fluently; the sine wave made of slumps and peaks has to be narrowed. In order to achieve this, the parties will have to show actual respect to each other and the art of listening. Contemporary cooperation is stigmatized by disregarding attitude towards the statements and reasons of the other party which shall definitely be avoided in the future, no matter how it might be difficult due to materially different positions in some matters.

6. Použitá literatura

Monografie a články

ANDOURA, Sami, WAHL, Marius, 2006. *A New Agreement Between Russia And The European Union*. [online]. The EU-Russia Review, Issue Two. EU-Russia Center, listopad 2006. [cit. 14.4.2015] Dostupné z: http://www.eoi.at/d/EOI%20-%20Jahresberichte/Russland/REVIEW2_final.pdf

ARBATOVA, Nadia, 2006. *Russia-EU Relations: Still at the Crossroads*. [online]. The EU-Russia Review, Issue Two. EU-Russia Center, listopad 2006. [cit. 3.4.2015] Dostupné z: http://www.eoi.at/d/EOI%20-%20Jahresberichte/Russland/REVIEW2_final.pdf

ČIŽOV, V.A., 2012. *Strategičeskoe partnerstvo Rossija - ES: evrokrizis - ne povod dlja peredyški*. [online]. Meždunarodnaja žizň No. 6, 2012 goda. [cit. 13.4.2015]. Dostupné z: <http://www.russianmission.eu/ru/intervyu/statya-vachizhova-strategičeskoe-partnerstvo-rossiya-es-evrokrizis-ne-povod-dlya-peredyshk#sthash.1GXW1cuJ.dpuf>

EMERSON, Michael, 2005. *EURussia – Four Common Spaces and the Proliferation of the Fuzzy*. [online] CEPS Policy Brief No. 71/květen 2005. [cit. 5.4.2015] Dostupné z: <http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=7db6de7dd6f74fd7b33bcae3032d4c1d>

ENTIN, Mark, 2006. *The Common Space of Science, Education And Culture*. [online] In: THE EU-RUSSIA REVIEW Issue Two. A report commissioned by The EU-Russia Centre. [cit. 8.4.2015]. Dostupné z: http://www.eoi.at/d/EOI%20-%20Jahresberichte/Russland/REVIEW2_final.pdf

CHARČENKO, Ihor, 1994. *Russia and the PfP*. [online] Září, 1994. [cit. 9.4.2015] Dostupné z: http://www.rozenbergps.com/books/future_role_of_russia/kharchenko.pdf

KALAAČEV, D. 2009. *Otnošenija Rossija - NATO na sovremennom etape: itogi i vzaimodejstvie*. [online] Vestnik Moskovskogo gosudartvennogo oblastnogo universiteta, serija Istorija i političeskie nauki No. 1, 2009. [cit. 2.4.2015] Dostupné z: <http://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/516>

KLÍMKOVÁ Adriana, DOKULILOVÁ Veronika. *Geopolitika rozšiřování NATO*. [online]. Global Politics, 15.7.2010. [cit. 3.5.2015]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/geopolitika-rozsirovani-nato>

KŘÍŽ, Zdeněk. *Rozšiřování NATO a jeho vliv na bezpečnost nových členů*. Politologický časopis, 1998, roč. 1998, č. 1, s. 43-56. ISSN 1211-3247.

KULHÁNEK, Jakub, 2010. *Putin`s Foreign Policy and the Founding of the NATO - Russia Council*. [online] CE JISS, 15.12.2010. [cit. 30.4.2015] Dostupné z: <http://www.cejiss.org/issue-detail/putin-s-foreign-policy-and-the-founding-of-the-nato-russia-council>

KULIK, Sergej, 2010. *O perspektivach razvitija otnošenij Rossii i NATO*. [online]. Moskva: Institut sovremennogo razvitija, 2010. [cit. 30.4.2015]. Dostupné z: http://www.riocenter.ru/files/MiniBook_NATO.pdf

KULIK, Sergej, 2012. *Rossija - Evropejskij sojuz: o razvilkach „strategičeskogo partnerstva“* [online]. Moskva: Institut sovremennogo razvitija. [cit. 15.4.2015]. Dostupné z: http://www.insor-russia.ru/files/Russia_EU_Kulik_.pdf

LONGDI, Xu. *Understanding the EU-Russia Partnership for Modernization*. [online]. 3.8.2011. [cit. 5.4.2015]. Dostupné z: http://www.ciis.org.cn/english/2011-08/03/content_4380503.htm

MEDVĚDĚV, Dmitrij, 2009. *Rossija, vpered!* [online]. 10.9.2009. [cit. 9.4.2015]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/5413>

MULLER, David, 2002. *Pobaltí, hrozba pro NATO?* [online]. Global politics, 6.2.2002. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/pobalti-nato>

PRIMAKOV, Evgenij, 2009. *Mir bez Rossii? K čemu vedet političeskaja blizorukost'.* [online]. Moskva, Političeskaja gazeta, 2009. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: <http://www.scilib.narod.ru/Other/Primakov/Primakov.pdf>

ROMANCOV, Michael, 2009. *Geopolitické důsledky rozšíření NATO do prostoru Střední a Východní Evropy*. [online]. Natoaktual.cz, 26. ledna 2009. [cit. 25.4.2015]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/geopoliticke-dusledky-rozsireni-nato-do-prostoru-stredni-a-vychodni-evropy-1ss-na_analyzy.aspx?c=A090119_175752_na_analyzy_m02

SLETMOEN, Signe Lill, 2011. *Why does Russia and NATO fail to reach a normative partnership - an analysis of the post - Cold War period*. [online]. Institute of social science, University of Oslo. [cit. 4.4.2015]. Dostupné z: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/13145/Masteroppgave.sletmoen.signe.pdf?sequence=1>

SMITH, Julianne, 2008. *The NATO - Russia Relationship. Defining Moment or Deja Vu?* [online]. Center for Strategic and International Studies and the Institut Francais des Relations Internationales. [cit. 3.4.2015] Dostupné z: http://csis.org/files/media/csis/pubs/081110_smith_natorussia_web.pdf

SUCHÝ, Petr, 2011. *NATO, Rusko a protiraketová obrana: hra pokračuje*. [online]. Natoaktual.cz, 13.6.2011. [cit. 20.4.2015]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/nato-rusko-a-protiraketova-obrana-hra-pokracuje-ftq-na_analyzy.aspx?c=A110613_212758_na_analyzy_m02

SVĚTNIČKA, Lubomír, 2012. *Ruský medvěd se bojí o své jaderné drápy, do štítu NATO se mu nechce*. [online]. Idnes.cz, 31.5.2012. [cit. 20.4.2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rusko-se-boji-o-jaderne-rakety-dk3-/zpr_nato.aspx?c=A120531_121004_zpr_nato_inc

TICHOMIROV, A. V., 2014. *Otnošeniya Rossiya - NATO v 1991 - 2012 gg.* [online]. 15.8.2014. [cit. 12.4.2015]. Dostupné z: <http://ru.forsecurity.org/otnosheniya-rossiya-nato-v-1991-2012-gg>

TRENIN, Dmitri, 2009. *NATO and Russia: Partnership or Peril?* [online] Říjen, 2009. [cit.12.4.2015] Dostupné z: http://carnegieendowment.org/files/NATORussia_Trenin_Oct09.pdf

Oficiální dokumenty a ostatní zdroje

Akční plán Rady pro boj proti terorismu, 2004. NRC ACTION PLAN ON TERRORISM STRATEGIC OBJECTIVES. [online]. 9.12.2004. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/nrc-website/media/59703/2004.12.09_nrc_action_plan_on_terrorism.pdf

Archiv NATO, NACC, 2011. [online]. The North Atlantic Cooperation Council (NACC). [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm

ATAC GLOBAL, 2013. NATO and Russia Exercise At Sea. [online]. Únor 2013. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: <http://atacglobal.com/geographic-areas-of-risk/goa-indian-ocean/nato-and-russia-exercise-at-sea>

Daytonská mírová dohoda, 1995. The General Framework Agreement. [online]. Dostupné : <http://www.nato.int/ifor/gfa/gfa-home.htm>.

Deklarace, 1990. Deklaracija o gosudarstvennom suverenitete Rossijskoj Sovetskoj Federativnoj Respubliki ot 12 ijunja 1990 g. [online] Moskva, 1990. [cit. 20.4.2015] Dostupné z: <http://constitution.garant.ru/act/base/10200087/>

Deklarace, 1991. Deklaracija Respublik Verchovnogo Soveta SSSR v svjazi s sozdaniem Sodružestva Nezavisimych Gosudarstv ot 26 dekabrja 1991 g. nomer 142-N. [online] Moskva, 1991. [cit. 3.4.2015] Dostupné z: <http://vedomosti.ssr.su/1991/52/#1561>

Dohoda o ruské účasti. Agreed Points on Russian Participation in KFOR. [online]. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990618a.htm>

Donors discuss counter narcotics training,2013. NATO-Russia Council, 10.10.2013. [online]. [cit. 10.4.2015]. Dostupné z: <http://www.nato.int/nrc-website/EN/articles/20131010-nrc-cnt/index.html>.

Chronologie smluv 1991 - 2011. [online]. Delegation Evropské unie při Rusku. [cit. 13.4.2015]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/chronology/1991-2011/index_en.htm

Lenta.ru, 2008. Medvedev nazval Rossiju celju dlja amerikanskoj PRO v Polše. [online]. Lenta.ru, 15. srpna 2008. [cit. 20.4.2015] Dostupné z: <http://lenta.ru/news/2008/08/15/threat/>

Lisabonská deklarace, 2010. Lisbon Summit Declaration. [online]. Lisabon, 20.11.2010. [cit. 20.4.2015]. Dostupné z:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm

Mezinárodní smlouva, 2000. Agreement on cooperation in science and technology between the European Community and the Government of the Russian Federation. [online] [cit. 13.4.2015] Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/75969.pdf

Nová strategická koncepce, 1991. The Alliance's New Strategic Concept. [online]. Brusel, 7.11.1991. [cit. 2.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm?selectedLocale=en

Novosti – Azerbajdžan 2007. Plan Putina po ispolzovaniju Gabajnskoj PLS ne podchodit dlja SŠA. [online]. Novosti – Azerbajdžan, 19.9.2007. [cit. 20.4.2015] Dostupné z: <http://novosti.az/worldnews/20070919/41939936.html>

Oficiální portál operace AO, 2015. Operation Active Endeavour. [online]. 26.3.2015. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_7932.htm

Oficiální prohlášení NRC, 2005. NRC OFFICIAL STATEMENT MEETING OF FOREIGN MINISTERS. [online]. Brusel, 8.12.2005. [cit. 21.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/nrc-website/media/59757/2005.12.08_nrc_official_statement_fms.pdf

Podklady pro média: Praktická spolupráce NATO a Ruska, 2013. North Atlantic Treaty Organization Media Backgrounder: NATO-Russia practical cooperation. [online]. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackgrounder-NRC_en.pdf

Prohlášení hlav států, 2008. MEETING OF THE NATO-RUSSIA COUNCIL AT THE LEVEL OF HEADS OF STATE AND GOVERNMENT HELD IN BUCHAREST. [online]. Bukurešť, 4.4.2008. [cit. 18.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/nrc-website/media/59847/2008.04.04_nrc_chairmans_statement_hos.pdf

Projev generálního tajemníka, 1995. Remarks by the secretary general at the acceptance of the russian partnership for peace individual partnership programme and the areas for pursuance of a broad, enhanced NATO/Russia dialogue and cooperation. [online]. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/speech/1995/s950531a.htm>

Rámcový dokument PfP, 1994. Partnership for Peace: Framework Document. [online]. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm>

Reuters, 2009. Clinton, Lavrov push wrong reset button on ties. [online] Sue Fleming. [online]. Reuters.com, 6.3.2009. [cit. 20.4.2015]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2009/03/06/idUSN06402140>

Rezoluce RB 1386, 2001. Resolution 1386 (2001). [online]. United Nations Security Council, 20.12.2001. [cit. 13.4.2015]. Dostupné z: <http://daccess-ods.un.org/TMP/6647081.97116852.html>

Road Maps, 2005. [online] [cit. 16.4.2015] Dostupné z: http://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/policy/russia_eu_four_common_spaces-%20roadmap_en.pdf

Římská deklarace, 1991. Rome Declaration on Peace and Cooperation. [online]. Řím, 8.11:1991. [cit. 14.4.2015]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911108a.htm>

Shrnutí závěrů NACC a ministra Kozyreva, 1994. Summary of Conclusions of Discussions between the North Atlantic Council and Foreign Minister of Russia Andrei Kozyrev. 1994. [online] [cit. 15.4.2015]. Dostupné z: http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/4/142638/SUMMARY_1994-06-22_ENG.pdf

Smlouva mezi ES a SSSR, 1989. Agreement between the European Economic Community and the European Atomic Energy Community and the Union of Soviet Socialist Republics on trade and commercial and economic cooperation - Declaration by the USSR - Joint Declaration. Brusel, 18.12.1989. [online] [cit. 11.4.2015]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/july/tradoc_139580.pdf

Smlouva o EU, 1992. Smlouva o Evropské unii (92/C 191/01). [online] Maastricht, 1992. [cit. 3.4.2015] Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

Smlouva o spolupráci ve vědě a technologii, 2000. Agreement on cooperation in science and technology between the European Community and the Government of the Russian Federation. [online]. 28.11.2000. [cit. 13.4.2015]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTransId=646>

Společná strategie EU, 1999. COMMON STRATEGY OF THE EUROPEAN UNION of 4 June 1999 on Russia. [online]. Evropská rada, 4.6.1999. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114137.pdf

Společná strategie, 1999. COMMON STRATEGY OF THE EUROPEAN UNION of 4 June 1999 on Russia. [online] [cit. 8.4.2015]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114137.pdf

Společné prohlášení NRC, 2010. NATO-RUSSIA COUNCIL JOINT STATEMENT. [online]. Lisabon, 20.11.2010. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/nrc-website/media/59883/2010.11.20_nrc_joint_statement_lisbon.pdf

Společné prohlášení, 1991. North Atlantic Cooperation Council Statement on Dialogue, Partnership and Cooperation. [online]. [cit. 9.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23841.htm?selectedLocale=en

Společné prohlášení, 2003a. EU-RUSSIA SUMMIT JOINT STATEMENT. [online] Sankt-Peterburg, 31.5.2003. [cit. 2.4.2015]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/75969.pdf

Společné prohlášení, 2003b. EU-RUSSIA SUMMIT JOINT STATEMENT. [online] Řím, 6.11.2003. [cit. 13.4.2015]. Dostupné z:

<http://www.fransamalingvongeousau.com/documents/cw/CH5/39.pdf>

Společné prohlášení, 2005. EU-RUSSIA SUMMIT JOINT STATEMENT. [online] Londýn, 4.10.2005. [cit. 17.4.2015]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/86449.pdf

Společné prohlášení, 2008. EU-RUSSIA SUMMIT JOINT STATEMENT. [online] Chanty-Mansijsk, 27.7.2008. [cit. 17.4.2015]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/101524.pdf

Společné prohlášení, 2010. EU-RUSSIA SUMMIT JOINT STATEMENT. [online] Rostov na Donu, 1.7.2010. [cit. 17.4.2015]. Dostupné z: http://www.russianmission.eu/sites/default/files/user/files/2010.06.01_Joint%20statement%20on%20PforM_English.pdf

Strategická koncepce, 1999. The Alliance's Strategic Concept. [online]. Washington D.C., 1999. [cit. 17.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm

Strategie RF, 2000. Strategija razvitija otnošenij Rossijskoj federaciji s Evropejskim sojuzom na srednesročnuju perspektivu (2000 - 2010 gody). [online]. Helsinky, 22.10.1999. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: <http://www.ieras.ru/journal/journal1.2000/9.htm>

Strategie RF, 2009. Strategija nacionalnoj bezopasnosti Rossijskoj Federaciji do 2020 goda. [online]. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/99.html>

Strategie, 2000. Strategija razvitija otnošenij Rossijskoj federaciji s Evropejskim sojuzom na srednesročnuju perspektivu (2000 - 2010 gody). [online] [cit. 3.4.2015] Dostupné z: <http://www.ieras.ru/journal/journal1.2000/9.htm>

Studie, 1995. Study on NATO enlargement, 1995. [cit. 15.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm

The Guardian, 2009. Obama abandons missile defence shield in Europe. [online]. Theguardian.com, 17. září. 2008. [cit. 20.4.2015] Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2009/sep/17/missile-defence-shield-barack-obama>

The New York Times, 2007. U.S. Official Calls Russian Radar Good, but Not Exact Enough for Tracking Plan. Tom Shanker. [online]. The New York Times, 5.11.2007. [cit. 20.4.2015]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2007/11/05/world/europe/05missile.html?_r=1&

The New York Times, 2009. Ellen Barry. Russia to Open Airspace to U.S. for Afghan War. [online]. [cit. 13.4.2015]. 4.7.2009. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2009/07/04/world/europe/04russia.html?_r=2&hp&

The New York Times, 2009. Tom Shanker. U.S. Secures New Supply Routes to Afghanistan. [online]. 21.1.2009. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2009/01/21/world/asia/21pstan.html?_r=0

Usnesení vlády RF, 2008. Postanovlenie Pravitelstva RF ot 28 marta 2008 g. N 219. [online]. Moskva, 28.3.2008. [cit. 15.4.2015]. Dostupné z: <http://base.garant.ru/12159587/#ixzz3ZfKZvHjr>

Závěrečné komuniké, 1994. Final Communiqué. Brusel, 1994. [online]. [cit. 3.4.2015]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_24430.htm?selectedLocale=en

Zpráva o realizaci akčního plánu, 2008. Action Plan on Terrorism 2008 implementation report. [online]. 28.7.2008. [cit. 12.4.2015]. Dostupné z: <http://www.nato.int/nrc-website/en/articles/2008-07-28-nrc-statement-33/index.html>

Zpráva o realizaci programu, 2007. EU - Russia Common Spaces Progress Report 2007. [online] 11.4.2008. [cit. 12.4.2015] Dostupné z: http://eeas.europa.eu/russia/docs/commonsplaces_prog_report2007.pdf

Zpráva o realizaci programu, 2008. EU - Russia Common Spaces Progress Report 2009, 2010. [online] [cit. 12.4.2015] Dostupné z: http://eeas.europa.eu/russia/docs/commonsplaces_prog_report_2008_en.pdf

Zpráva o realizaci programu, 2009. EU - Russia Common Spaces Progress Report 2010, 2011. [online] [cit. 12.4.2015] Dostupné z: http://eeas.europa.eu/russia/docs/commonsplaces_prog_report_2009_en.pdf

Zpráva o realizaci programu, 2010. EU - Russia Common Spaces Progress Report 2008, 2009. [online] [cit. 12.4.2015] Dostupné z: http://eeas.europa.eu/russia/docs/commonsplaces_prog_report_2010_en.pdf

Zprávy NATO, 2007. Russian frigate deployed in Operation Active Endeavour, 2007. [online]. News NATO, 3.9.2007. [cit. 18.4.2015]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/update/2007/09-september/e0903a.html>